

Міністерство освіти і науки України
Одеська національна академія харчових технологій

ЗАВГОРОДНІЙ АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК: 338.43:339.92

**ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО ВИРОБНИЦТВА
ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил та регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Одеса - 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Миколаївському міжрегіональному інституті розвитку людини ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор економічних наук, професор
СКУПСЬКИЙ Руслан Миколайович,
Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»,
завідувач кафедри підприємництва, управління та адміністрування.

Офіційні опоненти: - доктор економічних наук, професор
ЧОРНИЙ Роман Степанович,
Тернопільський національний економічний університет,
директор Нововолинського навчально-наукового інституту економіки та менеджменту;

- доктор економічних наук, професор
КРАСНОРУЦЬКИЙ Олексій Олександрович,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка,
професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту;

- доктор економічних наук, професор
МУДРАК Руслан Петрович,
Уманський національний університет садівництва,
завідувач кафедри економіки.

Захист відбудеться **25 березня 2020 р. о 11⁰⁰ годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, читальний зал.

Автореферат розісланий **25 лютого 2020 р.**

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Крупіца І.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Агропродовольча сфера України відіграє важливу роль в господарському комплексі країни, від ефективності функціонування якої залежить загальний успіх економічних реформ, що відбуваються, гарантування продовольчої та економічної безпеки держави. З огляду на це, актуальною проблемою є формування ефективної конкурентоспроможної агропродовольчої сфери з оптимальною структурою виробництва, здатної в умовах міжнародної економічної інтеграції та зміни технологічних укладів виробляти високоякісну агропродовольчу продукцію, забезпечувати потреби населення у якісних продуктах харчування та належний рівень продовольчої та економічної безпеки регіону з урахуванням пріоритетів сталого розвитку.

Особливе місце в цьому процесі відіграє активізація інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, що є важливими складовими сучасних ринкових відносин. Проте недостатній досвід роботи вітчизняних підприємств на зовнішніх ринках, прагнення до реалізації продукції сировинного спрямування, з низькою часткою доданої вартості, визначають актуальність пошуку шляхів реалізації потенційних можливостей розвитку регіонального агропродовольчого виробництва у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці щодо проблематики інституційних засад розвитку аграрної сфери України: О. Алімова, Ю. Бажал, Н.Басюркіної, В. Белова, О. Бородіної, З. Варналія, Н. Варшавської, С. Вітте, А. Гальчинського, В. Глазьєва, Г. Голубенко, В. Грушко, Б.Єгорова, Т. Єфименко, М. Ільїна, І.Іртищевої, В.Лагодієнко, Ю. Лопатинського, Ю.Лупенка, Р. Менселл, В. Міняйло, О. Міняйло, В. Немченко, І. Павленко, О.Павлова, І.Савенко, В. Семиноженко, В.Стадник, В. Федосова, О. Шульги тощо. Дослідження новітніх проблем формування конкурентоспроможності агропродовольчого сектору України в умовах глобалізації на сьогодні здійснюють: М. Бетлій, Н.Добрянська, О. Єранкін, В. Копитко, О.Меліх, В.Орел, А.Ужва, Р.Чорний. Вивченню проблем розвитку зовнішньоекономічної діяльності агропродовольчих підприємств присвячені роботи О.Амоши, В.Андрійчука, В. Бойко, В.Булюка, П. Гайдуцького, В. Геєця, А. Кандиби, П.Саблука, С. Соколенко, О. Красноруцького, А. Коверги та інших науковців. У свою чергу, проблеми розвитку зовнішньої торгівлі України, зокрема сільськогосподарською продукцією, стали пріоритетними для: П.Гайдуцького, Н. Голомші, В. Далика, С. Кваші, С.Кулицького, І. Круп'яка, О.Маслака, Р. Мудрака, Т. Мельника, В. Нелєпи, Н. Непрядкіної, І.Седікової, І. Стеблянко, Т. Тищука, М. Чирака тощо.

Роботи зазначених вчених слугують фундаментальною основою та формують науковий базис зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону в умовах ринкових трансформацій. Проте, ряд проблем щодо розробки та впровадження ефективного механізму реалізації стратегії сталого розвитку залишаються неповною мірою вирішеними. З огляду на це, виникає потреба переходу на нову доктрину розвитку вітчизняної агропродовольчої сфери, усунення негативних кризових проявів та

стимулювання територіального соціально-економічного зростання, насамперед, через подолання проблем та визначення зовнішньоекономічних пріоритетів сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону. Важливість і значимість цих питань зумовили вибір теми, постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у межах комплексної науково-дослідницької роботи: ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» ТВСП «Кіровоградський інститут розвитку людини» за темою «Підвищення ефективності управління підприємствами різних організаційно-правових форм в умовах фінансово-економічної нестабільності» (ДР 0114U006193); Наукового журналу «Економіка і фінанси» (м. Дніпро) за темами: «Формування механізму ефективного регулювання та управління економічною діяльністю підприємств (ДР 0113U007514)» та «Формування і вдосконалення механізму сталого розвитку економічних систем» (ДР 0114U006192). Внесок автора полягає в обґрунтуванні наукових положень та практичних рекомендацій з формування механізмів визначення та реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методичних положень, методологічних основ та практичних рекомендацій з формування механізмів стимулювання зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону в умовах ринкових трансформацій.

Для досягнення визначеної мети окреслено такі *завдання*:

- дослідити теоретичні аспекти та узагальнити наукові підходи щодо тлумачення категорії «зовнішньоекономічна діяльність» за системним принципом;

- удосконалити методологічні засади теорії розвитку зовнішньоекономічних відносин та сформулювати визначення сутності та змісту категорії «зовнішньоекономічна діяльність агропродовольчої сфери регіону»;

- провести факторіальний аналіз чинників впливу на зовнішньоекономічний розвиток агропродовольчого виробництва регіону та виділити ряд основних проблем регіонального зовнішньоекономічного співробітництва;

- обґрунтувати концепцію зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону на засадах відповідного нормативно-правового, організаційно-економічного, соціально-інституційного базису реалізації інноваційного потенціалу, визначити стратегічні пріоритети;

- розробити організаційно-економічний інструментарій формування та стимулювання зовнішньоекономічної активності регіону;

- обґрунтувати рекомендації щодо формування організаційно-економічного механізму консалтингового забезпечення зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва;

- розробити методичний підхід до інтегральної оцінки обсягу та

ефективності залучення іноземного інвестування;

- розробити модель регіонального Центру координації та зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону з обґрунтуванням його організаційної структури, основних завдань та функцій;

- здійснити економіко-математичне прогнозування розвитку динаміки експорту/імпорту агропродовольчої продукції регіону на короткострокову перспективу;

- обґрунтувати теоретико-методичні засади дослідження, визначення та класифікації нагальних проблем і ризиків зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва;

- розробити ефективний механізм формування та розвитку інноваційного зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва в умовах новітньої державної регіональної політики;

- запропонувати концептуальні засади формування й реалізації державного регулювання зовнішньоекономічного розвитку регіонального агропродовольчого виробництва.

Об'єктом дослідження є процеси формування та реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і прикладних проблем формування та реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційної роботи виступили фундаментальні положення економічної теорії, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені проблемам розвитку продуктивних сил і регіональної економіки. Дослідження ґрунтується на використанні комплексу сучасних методів: системний аналіз – при дослідженні теоретичних аспектів активізації зовнішньоекономічного розвитку регіонального агропродовольчого виробництва в умовах ринкових трансформації; абстрактно-логічний – для визначення сутності основних понять, визначень і категорій, зовнішньо-економічного розвитку агропродовольчої сфери на регіональному рівні; історичний – у дослідженні основних етапів становлення теорії та практики організації зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону; діалектичний – для розгляду явищ у їх взаємозв'язку і розвитку, єдності та боротьбі протилежностей; статистичний аналіз – для визначення динаміки, структури та результативності зовнішньоекономічних процесів регіональної агропродовольчої сфери; аналогій та порівнянь – при порівнянні різноманітних процесів і тенденцій активізації зовнішньоекономічної діяльності регіональних суб'єктів господарювання в умовах ринкових трансформацій; монографічний метод – для виявлення чинників, проявів, закономірностей, принципів управління зовнішньоекономічною активністю регіональної економіки; методи системно-структурного аналізу і синтезу – для аналізу об'єкту дослідження після поділу його на окремі складові частини для подальшого їх дослідження в

складі механізмів активізації зовнішньо-економічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону в умовах ринкових змін; графічний – для наочного відображення процесу аналізу та його результатів; методи прогнозування та програмування – для розробки концепцій та ймовірних сценаріїв активізації зовнішньоекономічних процесів в умовах сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону; економіко-математичного моделювання – для моделювання процесів визначення та реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів сталого розвитку регіонального агропродовольчого виробництва.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативні акти України, що регламентують розвиток регіонального господарства і окремих структурних елементів регіону, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем формування та реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону, матеріали вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференцій, власні розрахунки та спостереження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розробці практичних рекомендацій з розробки організаційно-економічних механізмів стимулювання зовнішньоекономічних процесів сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону. Найбільш важливі наукові результати, отримані у процесі дослідження, та їх наукова новизна полягають у наступному:

вперше:

- запропоновано концепцію формування стимулюючого механізму зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону, в основі якого є створення адаптованих зон інвестиційно-інноваційної активізації в межах землекористування окремих територіальних громад регіону з метою впровадження інноваційних енергоефективних технологій виробництва агропродовольчої продукції з високою доданою вартістю на основі реалізації базових принципів та стратегічних пріоритетів розумної («сма́рт»)-спеціалізації;

- обґрунтовано новітню систему контролю та координації зовнішньоекономічної діяльності, що передбачає створення Центру координації та зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери регіону з окресленням повної організаційно-управлінської структури, діяльність якої базується на механізмі своєчасного діагностування регіональних проблем та нагальних ризиків зовнішньоекономічного розвитку з розробкою практичних рекомендацій щодо їх вирішення;

удосконалено:

- понятійно-термінологічний апарат дослідження у частині визначення змісту категорії «зовнішньоекономічна діяльність агропродовольчої сфери регіону» з метою консолідації економіко-організаційного та законодавчо-правового наукових підходів – як сукупної діяльності загальної організаційної

агропродовольчої виробничої структури регіону, що включає організаційні, економічні, технологічні, виробничі та фінансові складові зовнішньоекономічного процесного механізму та спрямована на комплексну взаємодію її учасників для отримання максимального соціально-економічного ефекту;

- методологічні положення формування організаційно-економічного механізму формування та розвитку адаптованих зон зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва, через підвищення його техніко-технологічного потенціалу та стимулювання агропродовольчого експорту, ідентифікацію принципів функціонування, прогнозування результатів (індикаторів реалізації проєкту) на основі діагностики переваг та недоліків територіального інституційного середовища;

- критеріальний підхід до використання методу часового тренду з метою прогнозування показників експорту агропродовольчої продукції регіону через розв'язання задачі екстраполяції, що з достатньою точністю описує поведінку змінної в часі, а вибір типу функції ґрунтується на теоретико-методологічному дослідженні сутності зовнішньої торгівлі, причинно-наслідкових зв'язків і механізмів здійснення регіонального агропродовольчого експорту, ознак, особливостей та характеру його динаміки;

- методологічні та методичні засади формування організаційно-економічного механізму дієвого консалтингу зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва та розвитку міжнародного транскордонного співробітництва регіону, складові компоненти якого забезпечують реалізацію стратегічних пріоритетів розширення ринків збуту сільськогосподарської та продовольчої продукції, зростання прибутковості галузей, досягнення лідерства на світовому агропродовольчому ринку на основі прийняття інноваційних рішень;

- теоретико-методичні підходи дослідження, визначення та класифікації нагальних проблем і ризиків зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва, де базовими критеріями виступають - напрям виду зовнішньоекономічної діяльності (зовнішня торгівля (експорт та імпорт), залучення прямих іноземних інвестицій, розвиток міжнародного співробітництва тощо), видова ознака, особливість та характер дії, рівень негативного прояву (державний, регіональний, підприємницький), що процесно реалізуються через призму специфічних особливостей регіонального агропродовольчого виробництва, векторів розумної («смайт»-) спеціалізації та визначають основні етапи управлінської протидії (зародження, діагностики та узагальнення, диференціації прояву та управління);

дістали подальший розвиток:

- зміст категорії «зовнішньоекономічна діяльність», яку в результаті поєднання економіко-організаційного та законодавчо-правового системних підходів визначено як складову компоненту загальної сукупності виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства, що бере участь у зовнішньоекономічних операціях, напрямки, форми та методи яких визначаються відповідно до його процесу виробництва, пріоритетів та завдань розвитку;

- теоретико-методологічні аспекти діагностики інвестиційних процесів, які в залежності від часового критерію включають динамічні (засновані на дисконтованих оцінках) та статистичні (засновані на оцінці облікових даних економічної діяльності) методи. Запропоновано методику їхнього комплексного застосування, яка через меншу похибку визначення ефективності інвестування дозволить підвищити аналітичність, оперативність і точність отриманих даних, сприятиме підвищенню ефективності управлінських рішень;

- теоретико-методологічні особливості та тенденції розвитку зовнішньоекономічних процесів агропродовольчого виробництва регіону, зокрема: визначено стан, тенденції та особливості розвитку зовнішньої торгівлі та залучення іноземних інвестицій; уточнено диференціацію чинників впливу на загальні механізми функціонування регіональної агропродовольчої сфери; за допомогою SWOT-аналізу ідентифіковано нагальні проблеми та ризики регіональної ЗЕД, при цьому доведено їх системний характер та спроможність породжувати економічні дисбаланси на загальнонаціональному рівні; обґрунтовано стратегічні зовнішньоекономічні пріоритети розвитку галузі;

- концептуальні засади розвитку регіональних інноваційних процесів через створення міжгалузевого агропродовольчого кластеру, як організаційно-виробничої системи, що включає: 1) підприємства, які здійснюють певну виробничу діяльність (функції) в межах загальної концепції розвитку; 2) агропродовольчі інновації (новітні продукти, технології, процеси тощо); 3) інноваційний процес, що забезпечує можливість реалізації визначених пріоритетів розумної («смайт»-) спеціалізації через ефективну взаємодію продуктивних сил та виробничих відносин на основі кооперації та конкуренції тощо;

- рекомендації з формування та реалізації механізмів стимулювання зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону, зокрема: розроблено алгоритм управління формуванням конкурентоспроможності підприємства, що розкриває послідовність дій щодо розробки і виконання заходів дослідження споживчого попиту, формування конкурентоспроможної пропозиції, узгодження взаємних очікувань; визначено маркетинговий інструментарій просування інноваційної агропродовольчої продукції на зовнішній ринок та обумовлено комплекс маркетингових завдань; обґрунтовано напрями підвищення конкурентоспроможності агропродовольчого виробництва регіону з урахуванням міжнародних вимог до здійснення ефективної зовнішньоекономічної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості використання теоретико-методологічних, методичних положень і практичних рекомендацій при розробці стратегій соціально-економічного, інноваційного розвитку держави та окремих її регіонів, механізмів стимулювання регіональних зовнішньоекономічних процесів в умовах сталого розвитку, формуванні державних і регіональних програм розвитку агропродовольчого виробництва, у практичній діяльності органів влади різних рівнів.

Результати дисертаційного дослідження, висновки і рекомендації, що містяться у роботі, схвалені та використовуються у практичній діяльності ГО «Інститут інноваційного провайдингу «Сталий розвиток» (довідка №154/12-1 від 10.12.2019 р.); ТОВ «Владам-Юг» (довідка №2312 від 23.12.2019 р.); Департаменту економічного розвитку та регіональної політики Миколаївської обласної державної адміністрації (довідка №87/5-01.01-19 від 31.01.2020 р.); Департаменту економічного розвитку Миколаївської міської ради (довідка №01/02.03-20 від 22.01.2020 р.); Херсонської обласної ради (довідка №26-218-157/311 від 07.11.2019 р.); ТОВ СП «Нібулон» (довідка №001175/1-19/14 від 12.12.2019 р.); Регіональною торгово-промисловою палатою Миколаївської області (довідка №0211/19-07 від 17.12.2019 р.); в навчальному процесі Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна» (довідка №1/25-30 від 15.12.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом власного наукового дослідження автора. Наукові результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише власні ідеї та розробки автора.

Апробація результатів дисертації. Найбільш вагомими теоретико-методологічними положеннями та практичними рекомендаціями наукового дослідження апробовано на численних науково-практичних конференціях найважливішими серед яких є: IV всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Стратегії, проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (м. Миколаїв, 2 березня 2019 р.), III всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітні аспекти» (м. Дніпро, 28-29 березня 2019 р.), V всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Стратегії, проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (м. Миколаїв, 12 жовтня 2019 р.), II International Scientific Conference «The Modern Economic Research: Theory, Methodology, Practice» (Kielce, Poland 27 September, 2019), міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації та підприємництво: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток» (м. Львів, 28 вересня 2019 р.), міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих учених «Міжнародні, нормативні та управлінські аспекти соціально-економічного розвитку» (м. Київ, 28 вересня 2019 р.), міжнародна науково-практична конференція «Перспективи розвитку нової економічної системи на державному та регіональному рівнях» (м. Київ, 5 жовтня 2019 р.), всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні напрями розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України» (м. Одеса, 5 жовтня 2019 р.), міжнародна науково-практична конференція «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку та права» (м. Полтава, 14 листопада 2019 р.), міжнародна науково-практична конференція «Перспективи розвитку економічної системи з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів» (м. Дніпро, 16 листопада 2019 р.), XI міжнародна

науково-практична конференція «Стратегія и тактика развития производственно-хозяйственных систем» (г. Гомель, 21-22 ноября 2019 г.), VI міжнародна науково-практична конференція «Економічний розвиток: теорія, методологія, управління» (м. Прага, 27-29 листопада 2019 р.), міжнародна науково-практична конференція «Напрями розвитку ринкової економіки: нові реалії та можливості в умовах інтеграційних процесів» (м. Ужгород, 30 листопада 2019 р.).

Публікації. За результатами виконаного дисертаційного дослідження опубліковано 47 наукових праць, із них 1 одноосібна монографія, 3 колективні монографії, 29 статей у фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 44,88 д.а., з них особисто автору належать 29,36 д.а.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається з вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (574 найменування) на 61 сторінці, містить 33 таблиці і 65 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 501 сторінку комп'ютерного тексту, основна частина 375 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, з'ясовано її мету та завдання, а також об'єкт, предмет та методи дослідження, вказано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, а також дані про їх впровадження та апробацію.

У *першому розділі* «**Теоретичний базис розвитку зовнішньоекономічних відносин в умовах сталого регіонального розвитку**» досліджено генезис понятійно-категоріального апарату категорії «зовнішньоекономічна діяльність»: її структуру, принципи, функції, регіональні особливості; обґрунтовано теоретико-методичні основи залучення прямих іноземних інвестицій в економіку регіону; з'ясовано сутність, функції та організацію інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва.

Узагальнення наукових поглядів щодо тлумачення категорії «зовнішньоекономічна діяльність», дозволили виокремити системні підходи, до яких віднесено: 1) економіко-організаційний, який передбачає, що зовнішньоекономічна діяльність відноситься до сфери ринкових відносин, базується на критеріях підприємницької діяльності, структурному зв'язку з виробничими процесами, тобто здійснюється на рівні підприємств, що забезпечують виробництво експортної продукції (робіт, послуг) та реалізації її на зовнішньому ринку; 2) законодавчо-правовий, що відображає визначення, які подані в основних законодавчих актах України, які повністю або частково присвячені впорядкуванню зовнішньоекономічної діяльності.

За результатами критичного аналізу нормативно-правової бази та сучасних наукових досліджень понятійно-категоріального апарату у сфері зовнішньоекономічної діяльності, запропоновано її структурну модель, яка включає її базові компоненти (суб'єкти, принципи, види діяльності та функції)

де через розробку державної зовнішньоекономічної політики здійснюється її державне регулювання, основним завданням якої є диверсифікація зовнішньоекономічних зв'язків. При цьому встановлено, що:

- 1) зовнішньоекономічну політику слід розглядати як сукупність державних заходів цілеспрямованого характеру стосовно реалізації економічного потенціалу держави/регіону на рівні зовнішнього ринку (зовнішньоторговельна, митно-тарифна, валютна політики та політика залучення іноземних інвестицій);
- 2) визначено основні функції ЗЕД (організація та обслуговування міжнародного обміну природними ресурсами та результатами праці в їх матеріальній та вартісній формах; міжнародне призначення споживчої вартості продуктів міжнародного поділу праці; організація міжнародного грошового обігу);
- 3) обґрунтовано групи основоположних принципів, до складу яких віднесено, зокрема, загальні принципи ЗЕД (науковість, системність, взаємовигідність), специфічні та національні принципи.

Доведено, що специфіка функцій зовнішньоекономічної діяльності країни/регіону обумовлена сучасним етапом розвитку національної економіки, її реформуванням, становленням ринкових відносин, та початковим етапом інтеграції України в світову економіку. З огляду на це, встановлено, що зовнішньоекономічні функції сталого розвитку агропродовольчого виробництва розглядаються як:

- виробничо-господарські функції суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, що обумовлюють створення експортного продукту, починаючи від пошуку ідеї та оцінки конкурентоспроможності цього продукту до налагодження виробничих зв'язків з внутрішніми партнерами та виробниками експортної продукції;
- організаційно-економічні - складаються з маркетингових досліджень зовнішнього ринку, забезпечення виходу на зовнішній ринок та логістики;
- комерційні функції суб'єкта ЗЕД складаються з підготовки зовнішньоекономічної операції, визначення умов контракту, його підписання тощо.

На основі ґрунтовного дослідження наукових підходів щодо формування та реалізації зовнішньоекономічної політики удосконалено структурно-логічну схему зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням регіональних особливостей агропродовольчого виробництва, ядром якої є суб'єкти ЗЕД та зовнішньоекономічний потенціал галузі регіону, що характеризується сукупністю складових, які уможливають вихід підприємств регіону на зовнішні ринки, зокрема:

- 1) ресурсної складової, до якої належать основні ресурси (їх склад визначається по кожному регіону окремо), розвинені ресурси (загальна інфраструктура регіону, науковий потенціал, рівень освіти населення), спеціальні ресурси (інфраструктурне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності регіону, наявність спеціальних економічних зон, фахівці відповідного профілю знань, особисте технологічне обличчя регіону тощо);
- 2) технологічної складової, яка визначає його ефективність і конкурентоспроможність, при цьому зазнає постійних змін під впливом науково-технічного прогресу. Технологічний моніторинг в регіоні повинен стати засобом активізації інноваційних процесів і підвищення технологічного рівня регіону;
- 3) структурної складової, що створює можливості задоволення різноманітних потреб споживачів в експортній

продукції, яка виробляється в регіоні, впливає на загальний рівень ефективності зовнішньоекономічного потенціалу.

Імплементация зарубіжного досвіду організації інвестиційної діяльності дозволила визначити систему її факторіального впливу на ринковому, виробничому, фінансовому, технологічному, організаційно-управлінському та соціально-економічному рівнях. При цьому концептуально доведено, що: 1) інтенсивність інвестиційної діяльності відображається через інвестиційну активність регіону; 2) інвестиційна спроможність регіону характеризується інвестиційною забезпеченістю, інвестиційною результативністю, інвестиційною самостійністю і базується на здатності регіону залучати, ефективно формувати й використовувати інвестиції для сталого розвитку; 3) оцінку інвестиційної привабливості регіону необхідно здійснювати через дослідження інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику.

Діагностика наявних методичних підходів щодо оцінки інвестиційної привабливості регіону дозволила: 1) ідентифікувати найбільш уживані групи методів (економіко-математичні, методи факторного аналізу та методи експертних оцінок); 2) здійснити їхній порівняльний аналіз, визначити переваги одних та недоліки й суб'єктивізм інших (всі сучасні методики базуються на системі показників та відповідних методах обробки даних); 3) виділити базові етапи запровадження такої оцінки тощо.

На підставі, того що інвестиційна активність регіону, як узагальнюючий показник впливу різних чинників характеризує обсяги та інноваційність інвестицій, конкурентоспроможність підприємств, запропоновано її відображати у вигляді моделі:

$$IAP = f(Mi, Ii, KPi), \quad (1)$$

де, IAP – інвестиційна активність регіону; Mi – масштабність інвестиційної діяльності в i -му періоді; Ii – інноваційна складова інвестиційної діяльності регіону в i -му періоді; KPi – конкурентоспроможність підприємств регіону в i -му періоді.

Встановлено, що зазначена модель описує ресурсні, технічні, технологічні, ринкові, інноваційні, управлінські параметри розвитку виробничої діяльності регіону для прийняття рішення щодо прямого інвестування.

В результаті дослідження аспектів ефективної організації інфраструктурного забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності (інституціональний, інформаційно-аналітичний, фінансово-кредитний, організаційно-правовий, логістичний, маркетинговий та інноваційний), що нами розглядається як складний організаційний процес (рис.1), ґрунтується на взаємодії структурних підрозділів та забезпечує необхідні умови функціонування суб'єкта (підприємства, регіону, держави) на зовнішніх ринках, визначено його концептуальні напрями: організаційно-правовий та організаційно-економічний, де стратегічним завданням для першого є створення сприятливих умов для реалізації зовнішньоекономічної діяльності країни, тоді як для другого - обслуговування основних процесів зовнішньоекономічної діяльності через забезпечення сприятливих умов для здійснення зовнішньоекономічної діяльності; консультування суб'єктів ЗЕД;

маркетингове супроводження зовнішньоекономічних операцій для забезпечення повноцінної клієнтоорієнтованості; виробництво інноваційної продукції, призначеної для продажу на зовнішніх ринках тощо.

Рис. 1. Функції інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва

Концептуально доведено, що в умовах сьогодення важливою складовою інвестиційної активності регіону є механізм державно-приватного партнерства.

У другому розділі «Теоретико-методологічні аспекти дослідження зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону» розглянуто теоретико-методичні підходи оцінки ефективності диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності; обґрунтовано методичні засади діагностики стану залучення прямих іноземних інвестицій в регіональну економіку; узагальнено теоретичні та методичні аспекти дослідження інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону.

Обґрунтовано, що з метою збереження та нарощування виробничого потенціалу агропродовольчої сфери, підвищення рівня використання виробничих потужностей та ресурсної бази регіону, впровадження новітніх технологій, розширення ринкових меж, ефективного залучення інвестиційного капіталу, створення фінансової стабільності регіону в цілому має бути розроблена стратегія диверсифікації ЗЕД, що реалізується за стратегічними напрямками як: диверсифікація асортименту продукції (дозволяє покривати постійні витрати на виробництво та економити на рекламі, розкручуючи лише одну торгову марку); диверсифікація закордонних ринків (забезпечує постійний попит на продукцію); диверсифікація імпортерів у постачальників різних країн (дозволяє знизити ризики кількості збоїв); диверсифікація способів виходу на зовнішній ринок (прямий і непрямий експорт, спільні підприємства, виробництво за кордоном), що створює конкурентні переваги тощо. Встановлено, що стратегія експортування є найпростішим способом виходу підприємств агропродовольчої сфери на зовнішній продовольчий ринок.

На основі ґрунтовного дослідження методичних засад формування критеріального комплексу з оцінки стратегії диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності, встановлено, що з метою визначення її сильних і слабких сторін, найчастіше використовують показники економічного ефекту та економічної ефективності у розрізі видів та напрямків зовнішньоекономічних операцій. При цьому, для більш детальної діагностики зовнішньоекономічних відносин суб'єктів агропродовольчої сфери регіону оцінку слід здійснювати через дослідження спеціальних зовнішньоекономічних показників (коефіцієнт відкритості, індекс фактичних порівняльних переваг, коефіцієнт збалансованості зовнішньої торгівлі, індекс ризику географічної диверсифікації (ІДР) тощо).

Для оцінки ступеня ризику зовнішньоторговельних операцій з агропродовольчою продукцією та підвищення їх ефективності у той чи інший регіон (країну) рекомендовано використовувати індекс ризику географічної диверсифікації (ІДР), за яким визначають групи товарів, експорт (імпорт) яких є найбільш ризикованим у теперішній період часу.

Дослідження дозволили констатувати, що при оцінці міжнародного співробітництва необхідно враховувати специфічні особливості функціонування агропродовольчої сфери, де ефективність її розвитку значною мірою залежить не лише від економічних, але й природно-кліматичних, біологічних та інших чинників виробництва, що здійснюють свій вплив як на рівні мікро-, так і макросередовища.

Концептуально доведено, що діагностику інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону, що обумовлено регулюючою, обслуговуючою, кредитно-фінансовою, інформаційною та безпековою функціями (рис. 1), необхідно запроваджувати на регіональному (державному), галузевому та підприємницькому рівнях. З

огляду на це, для такої оцінки на регіональному (державному) та галузевому рівнях запропоновано використовувати інтегральні методи рейтингової оцінки, зокрема MacroIPFEA-аналіз (макро-інфраструктурне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності), який дозволяє визначити систему, дольове значення (питому вагу) впливу та спрогнозувати динаміку чинників зовнішнього середовища, зокрема: митного (customs), консалтингового (consulting), правового (legal), інформаційно-аналітичного (information analysis), маркетингового (marketing), кадрового (staffing), страхового (insurance), банківського (banking), логістичного (logistic) забезпечення тощо. Тоді як, за допомогою MicroIPFEA-аналізу слід здійснювати оцінку інфраструктурного забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агропродовольчої сфери регіону.

Запропоновані методи базуються на експертній оцінці дієвості чинників, що в результаті виражає загальний кількісний (інтегральний) вираз та обумовлює характер та системність впливу на розвиток зовнішньоекономічних процесів агропродовольчих підприємств, взаємозв'язок та взаємозалежність між факторами, визначає їхню пріоритетність тощо.

Обґрунтовано значну ефективність використання електронного онлайн-ресурсу «Електронна торгово-промислова палата», що дозволяє у зручний спосіб забезпечити безпосередній контакт між підприємцями регіону та її центральним електронним ресурсом через он-лайн сервіси, з метою: дистанційного консультування з питань підприємництва та отримання необхідної інформації; інформаційно-маркетингового огляду новин, прогнозів, аналізів ринків тощо; доступу до ресурсів торгово-промислової палати безпосередньо через офіційний сайт; користування за всіма послугами, що надаються; оформлення заявки та взяття участі у конкретній виставці, конференції, семінарі та інших заходах; проходження дистанційного навчання чи стажування; замовлення пакету дозвільних та інших документів; здійснення електронних платежів за відповідні послуги.

У третьому розділі «Діагностика стану та тенденцій розвитку зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва Причорноморського регіону» здійснено ретроспективний аналіз стану та тенденцій розвитку регіональної зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією; проведено діагностику інвестиційних процесів зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва; досліджено стан та особливості розвитку зовнішньоекономічного співробітництва суб'єктів агропродовольчого виробництва; визначено нормативно-правове забезпечення зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону.

Дослідження динаміки зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів господарювання агропродовольчої сфери Причорноморського регіону за період 2009-2018 рр. (рис. 2) дозволило виявити позитивну тенденцію щодо зростання базових показників та зробити наступні висновки:

- загальний обсяг зовнішньоторговельного обороту агропродовольчої

сфери збільшився з 2009 р. на +41,9% до позначки у 3,33 млрд. дол. США;

- обсяг регіонального агропродовольчого експорту за досліджуваний період зріс у 2 рази до рівня у 2,84 млрд. дол. США, при цьому рівень його приросту проти показників 2014 р. становив + 24,5% або 557,8 млн. дол. США;

- дослідження ретроспективи та динаміки агропродовольчого імпорту суб'єктами регіонального агробізнесу за досліджуваний період дозволили констатувати тенденцію щодо його скорочення майже на половину (на – 47,3%) до рівня у 488,1 млн. дол. США, а в порівнянні з піковим 2013 р. де його обсяги сягнули 1242,6 млн. дол. США зниження на -60,7%.

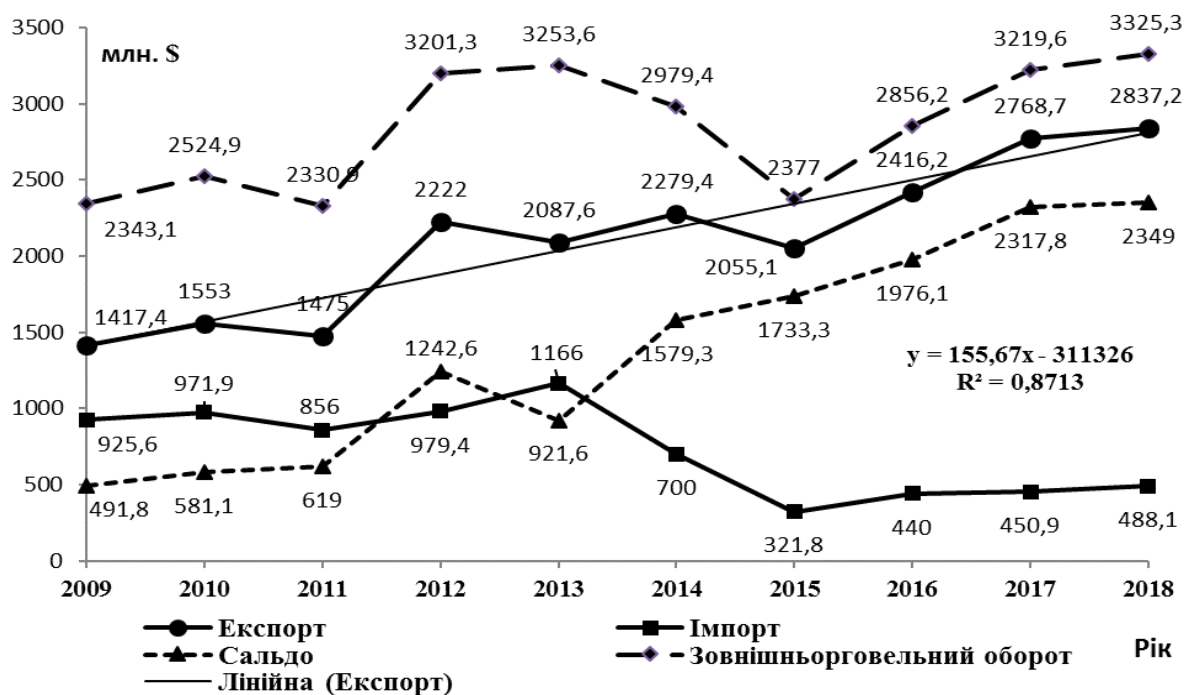

Рис. 2. Динаміка показників зовнішньоторговельної діяльності підприємств агропродовольчої сфери Причорноморського регіону за 2009-2018 рр., млн. дол. США

За структурою агропродовольчого експорту Причорноморського регіону визначено питому вагу кожної з адміністративних областей у період 2009-2018 років, де домінує Миколаївська область, частка якої за досліджуваний період мала незначне збільшення (+1,0 в.п.) до рівня 51,18% від загального обсягу. При цьому найбільша частка Миколаївщини в експорті агропродовольчої продукції на рівні 61,62% спостерігалась у 2012 році.

З огляду на динаміку зовнішньоекономічних процесів в даному аспекті заслуговує на увагу суттєве зростання частки експорту агропродовольчої сфери Одеської області, яка продемонструвала приріст у +12,6 в.п. до позначки 42,32% на період 2018 р. У протиположності такої тенденції, питома вага агропродовольчого експорту Херсонщини за досліджуваний період практично зменшилася вдвічі (-44,9 в.п.) в порівнянні з 2009 р. до частки 6,49% (рис. 3).

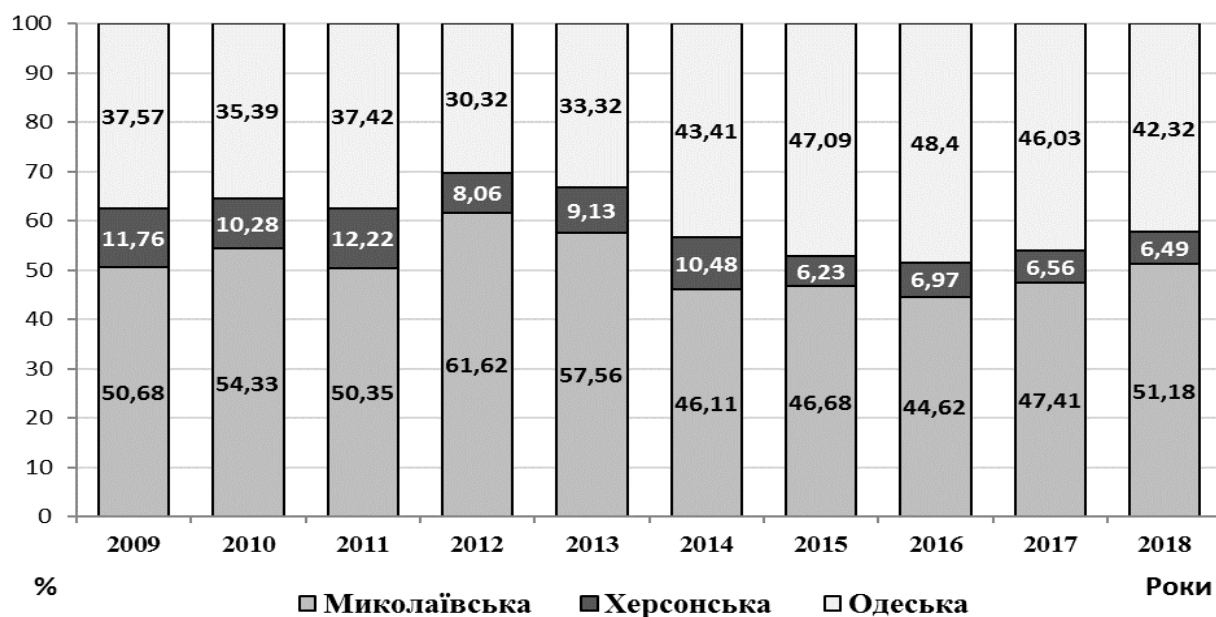

Рис. 3. Структура агропродовольчого експорту Причорноморського регіону в розрізі областей за 2009-2018 роки, %

На основі дослідження участі адміністративних областей Причорномор'я України у період 2009-2018 років в структурі агропродовольчого імпорту встановлено значну перевагу Одеської області, питома вага якої зменшилася з 2009 р. на -8,5 в.п. до позначки у 77,8%, що у 3,5 рази перевищує сумарний обсяг імпорту Миколаївської та Херсонської областей (рис. 4).

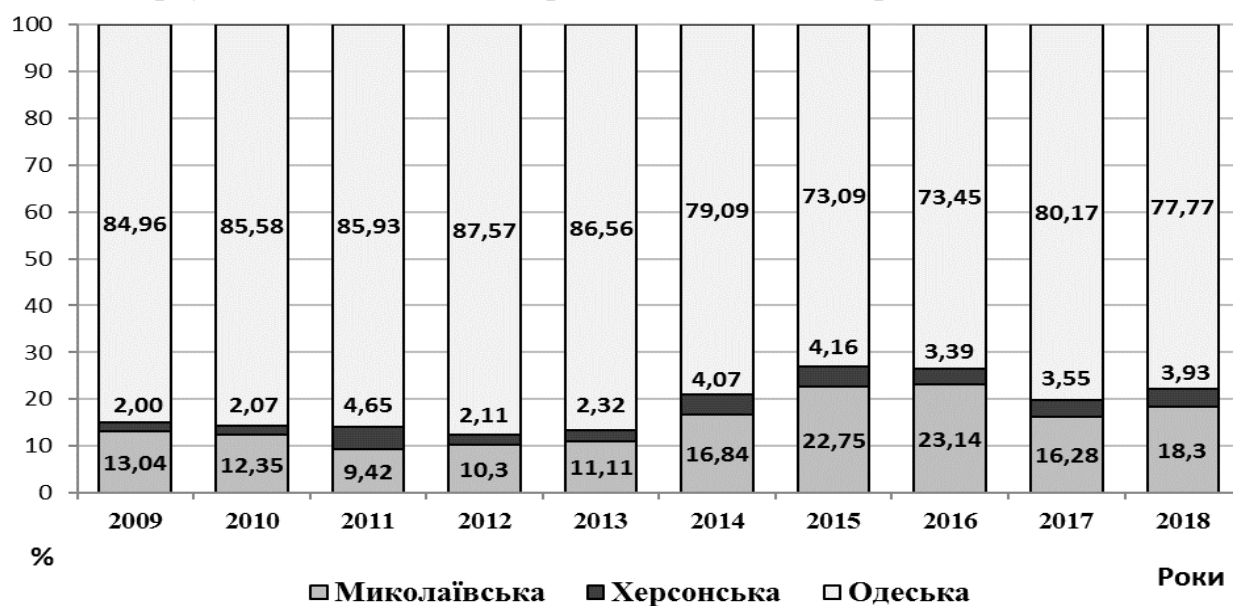

Рис. 4. Структура агропродовольчого імпорту Причорноморського регіону в розрізі областей за 2009-2018 роки, %

Варто відмітити активізацію агропродовольчого імпорту Миколаївщиною до частки у 18,3% (+40,3 в.п.) за досліджуваний період, з суттєвим збільшенням питомої ваги в обсязі регіонального імпорту до 22,75-23,14% у період 2015-2016 рр. тощо. Встановлено, що найбільший внесок у формування зовнішньоторговельного сальдо Причорноморського регіону здійснює

агропродовольча сфера Миколаївської області. Більше того, дослідженнями визначено, що у період 2009-2013 років саме Миколаївщина забезпечувала понад 100% регіонального показника чим перекиривала значне від'ємне сальдо Одеської області. Здійснений аналіз динаміки експорту агропродовольчої продукції суб'єктами господарювання Причорноморського регіону у період 2009-2018 років за окремими групами товарів дозволив обґрунтувати висновки та виокремити певні ознаки та особливості зовнішньоторговельних процесів, зокрема:

- у період з 2010 р. за всіма групами агропродовольчих товарів спостерігається зростання регіонального експорту. Особливої уваги заслуговують прирости експортування живих тварин та продуктів тваринного походження, які відмічають збільшення у 2,26 рази та продуктів рослинного походження (+2,12 рази), тоді як зростання продажу у 2018 р. за групою «Жири та олії тваринного або рослинного походження» та «Готові харчові продукти» коливалися на рівні +17,0% та +22,8% відповідно;

- найбільшу частку у структурі агропродовольчого експорту Причорномор'я України забезпечують продажі на зовнішньому продовольчому ринку продукції рослинного походження, середній показник вартості якої за 2016-2018 рр. становить 1979,7 млн. дол. США, тоді як на групу товарів «Жири та олії тваринного або рослинного походження» та «Готові харчові продукти» припадає в середньому 384,3 та 257,4 млн. дол. США відповідно.

Дослідження структури агропродовольчого експорту Причорноморського регіону за групами товарів у період 2010-2018 рр. виявило суттєве зростання частки продажу групи товарів «Продукти рослинного походження» на +15,8 в.п. за вказаний період до частки у 76,81% від загального регіонального експорту (рис. 5).

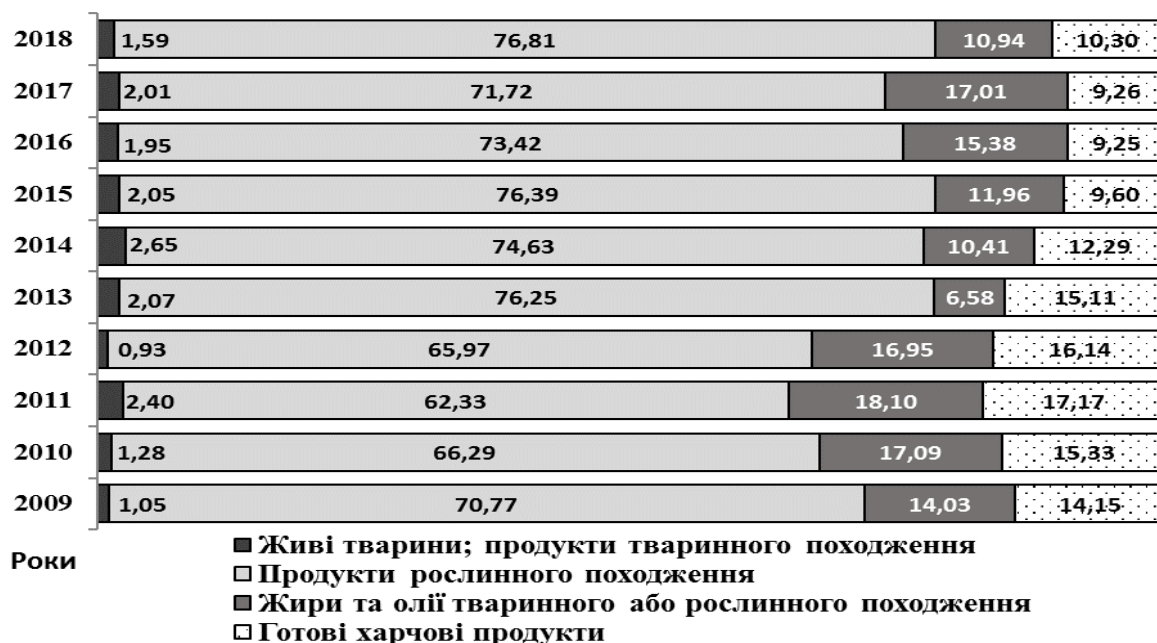

Рис. 5. Структура агропродовольчого експорту Причорноморського регіону за групами товарів у період 2009-2018 рр., %

У свою чергу, аналіз питомої ваги областей регіону у структурі надходження прямих іноземних інвестицій (ПІ) в акціонерний капітал суб'єктів агропродовольчої сфери (рис. 6) дозволив з'ясувати характерні особливості регіональних інвестиційних процесів, зокрема:

- так, у 2010 р. на частку Одеської області припадало більше половини (51,92%) залученого інвестування, тоді як частка Херсонської області складала 35,77%, а Миколаївської - взагалі 12,31% від загального обсягу відповідно;

- зважаючи на лідерство Херсонської обл. в освоєнні ПІ останніх років її частка на період 2018 р. становить 36,38% (при незначному прирості з 2010 р. на +1,7 в.п.), тоді як на частку Миколаївської обл. припадає 28,18% інвестування.

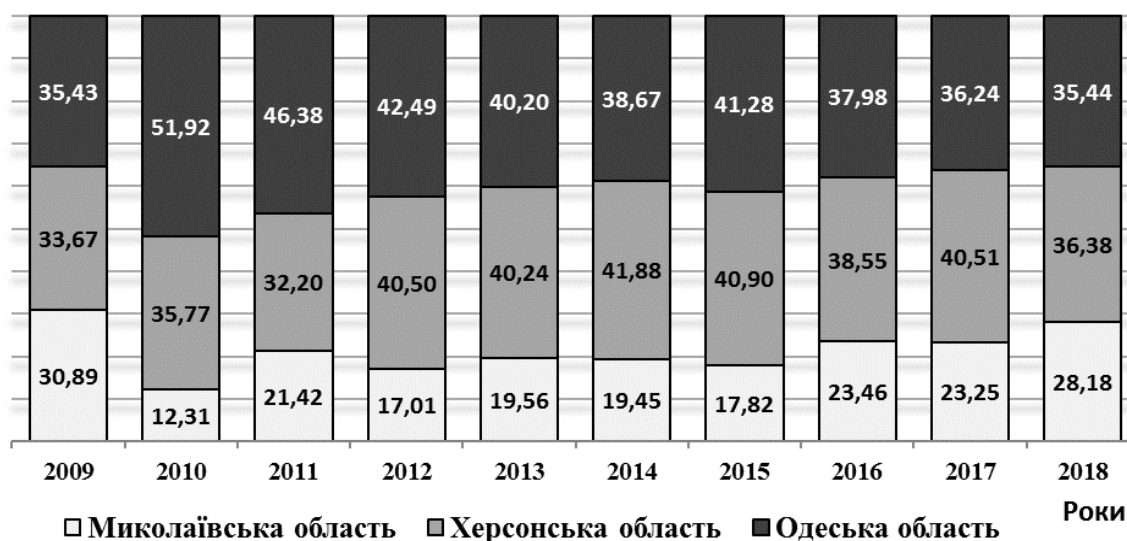

Рис. 6. Структура прямих іноземних інвестицій ЗЕД у розвиток агропродовольчої сфери областей Причорноморського регіону

Дослідження структури розподілу ПІ від ЗЕД регіональних суб'єктів за галузевою ознакою в ретроспективі 2010-2018 рр. виявили наступні залежності (табл. 1): 1) значне скорочення обсягів залучення ПІ на рівні -69,3% за вказаний період у розвиток сільського господарства, лісового та рибного господарств до позначки у 14,4 млн. дол. США, проти значного проросту іноземного інвестування виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (+91,8%) до обсягу у 236,7 млн. дол. США;

2) на частку регіонального сільського господарства, лісового та рибного господарств припадає 5,73% станом на 2018 р. (при середньому значенні за 2016-2018 рр. 8,98%), тоді як на частку переробної галузі з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 94,27% (при 91,02%) відповідно тощо.

Причорноморський регіон є одним із вітчизняних лідерів з постачання аграрної продукції, де стратегічним напрямом агроекспорту є країни Європейського Союзу, Південно-Східної Азії, Близького Сходу.

Встановлено, що головними інвесторами ПІ останніх років у розвиток регіональної агропродовольчої сфери є Кіпр (більше 50% від загального обсягу інвестування в акціонерний капітал регіону), Нідерланди, Австрія, Бельгія та

Російська Федерація, тоді як на інші країни припадає менше 10% від загального обсягу іноземних інвестицій.

Таблиця 1

Галузевий розподіл прямих іноземних інвестицій залучених у розвиток агропродовольчої сфери Причорноморського регіону за 2010-2018 рр.

Рік/ показник	Прямі іноземні інвестиції, млн. дол. США		Частка залучених ПІ, %	
	Сільське господарство, лісове та рибне господарство	Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	Сільське господарство, лісове та рибне господарство	Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів
2010	46,8	123,4	27,51	72,49
2011	48,1	151,4	24,11	75,89
2012	32,7	220,5	12,93	87,07
2013	31,6	246,7	11,36	88,64
2014	37,2	209,5	15,07	84,93
2015	30,2	194,3	13,44	86,56
2016	29,0	205,4	12,37	87,63
2017	21,5	222,0	8,84	91,16
2018	14,4	236,7	5,73	94,27
+/- в.п. 2018 р. від:				
- 2010 р.	- 69,3	+91,8	- 79,8	+30,0
- 2014 р.	- 61,3	+13,0	- 62,0	+11,0
Середнє значення за 2016-2018 рр.	21,63	221,36	8,98	91,02

Проаналізовано нормативно-правове забезпечення розвитку регіональних процесів зовнішньоекономічної діяльності агропродовольчої сфери.

Концептуально доведено, що важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності, зокрема у сфері агропродовольчого виробництва, є її регулювання, як державою, так і недержавними органами (на підставі їх статутних документів). При дослідженні головних суб'єктів публічного управління, де визначено їхній адміністративно-правовий статус з позицій регулювання зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери регіону встановлено особливу значущість Регіональних торгово-промислових палат (РТПП), як недержавних неприбуткових організацій, комплекс базових завдань яких включає: організацію ефективної взаємодії між суб'єктами підприємництва та державою; формування комфортних умов для розвитку підприємницької діяльності, сприяння широкому розвитку торговельних та науково-технічних зв'язків між українськими агрокомпаніями, окремими підприємцями та їх зарубіжними партнерами; оптимізацію здійснення експортно-імпорتنних операцій об'єднань експортерів, імпортерів; репрезентацію інтересів членів палати з проблем здійснення економічної діяльності як в Україні, так і за її кордонами тощо.

У четвертому розділі «Імперативи активізації зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону в умовах ринкових змін» здійснено моніторинг регіональних проблем та особливостей

зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери; визначено стратегічні пріоритети інноваційного зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва Причорноморського регіону; обґрунтовано комплекс консалтингового забезпечення зовнішньоекономічного розвитку регіонального агропродовольчого виробництва.

За результатами критичного аналізу інноваційності сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону визначено комплекс основних чинників впливу: законодавчих, організаційно-управлінських, фінансово-економічних, техніко-технологічних, екологічних, гуманітарних та інформаційних тощо.

На основі теоретико-методологічного дослідження існуючих наукових підходів щодо формування інноваційного кластеру, обґрунтовано висновки та визначено його специфічні ознаки й особливості, зокрема:

- кластеризація через запровадження міжгалузевих інтеграційних формувань, зокрема агропродовольчих, сприяє зміцненню інноваційного потенціалу регіону та підвищує його конкурентоздатність. При чому синергічна консолідація кооперації (спрямована на задоволення споживчих потреб зовнішнього середовища) та конкуренції (обумовлює внутрішні потреби споживачів кластера) обумовлює характер розвитку інноваційних процесів (комунікаційних, інформаційних, маркетингових, створення вартості та інших);

- кластер є системним комплексом де, компетенція підприємств, організацій та установ, інтегрованих у нього, в умовах сталого розвитку забезпечує: 1) концентрацію виробництва та реалізацію продукції на засадах ринкової конкуренції; 2) кооперацію зусиль над генерацією інноваційних процесів; 3) розвиток кластерних комунікаційних процесів та координацію діяльності; 4) створення мережі регіональних центрів, що спеціалізуються в конкретних галузях, пов'язаних спільними технологіями чи видами діяльності;

- інноваційний кластер є ринковим механізмом якісного перетворення регіональних соціально-економічних систем тощо.

Концептуально доведено, що стратегічним напрямком прискорення регіональних інноваційних процесів – є створення міжгалузевого агропродовольчого кластеру, як організаційно-виробничої системи, що включає: 1) базові підприємства, які здійснюють певну виробничу діяльність (функції) в межах загальної концепції розвитку; 2) агропродовольчі інновації (новітні продукти, технології, процеси тощо); 3) інноваційний процес, що забезпечує можливість реалізації визначених пріоритетів розумної («смайт»-) спеціалізації через ефективну взаємодію продуктивних сил та виробничих відносин на основі кооперації та конкуренції тощо. Це, у свою чергу, дозволить: підвищити ефективність взаємодії підприємництва, держави, громади, дослідницьких і освітніх установ в інноваційному процесі з метою діагностування проблем синергічного розвитку науки і виробництва, шляхів найбільш ефективної реалізації наявних інвестиційних можливостей і необхідних заходів державної політики, за для підвищення конкурентоспроможності регіонального виробництва; з метою підвищення економічної та соціальної ефективності інтеграційних формувань створити

оптимальні умови для розширеного відтворення виробничого потенціалу самих регіонів та реалізації людського капіталу й впровадження інновацій зокрема.

На основі узагальнення теоретико-методологічних підходів, щодо структурування та класифікації негативних чинників впливу на зовнішньоекономічний розвиток регіональної агропродовольчої сфери, визначено базові групи їхнього факторіального впливу (економічні, політичні, нормативно-законодавчі, митно-тарифні, екологічні, техніко-технологічні, управлінські, соціальні, логістичні тощо). При цьому, запропоновано універсальну систему класифікації нагальних проблем та ризиків зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону, де базовими критеріями виступають: 1) напрям виду зовнішньоекономічної діяльності (зовнішня торгівля (експорт та імпорт), залучення прямих іноземних інвестицій, розвиток міжнародного співробітництва тощо); 2) видова ознака, особливість, характер дії; 3) рівень негативного прояву (державний, регіональний, підприємницький). Встановлено, що сам процесний механізм прояву проблеми/ризиків, що здійснює вплив через призму специфічних особливостей регіонального агропродовольчого виробництва та векторів розумної («смайт»-) спеціалізації, обумовлює 3 етапи управлінської протидії: зародження, діагностики та узагальнення, диференціації прояву та управління (ризик-менеджменту).

З метою розширення ринків збуту сільськогосподарської та продовольчої продукції, зростання прибутковості галузі, досягнення лідерства на світовому агропродовольчому ринку на основі інноваційних рішень, принципів та основних засад формування системи інформаційно-дорадчого забезпечення ЗЕД, розвитку міжнародного транскордонного співробітництва розроблено стимулюючий організаційно-економічний механізм формування системи консалтингу зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери (АПС) регіону (рис. 7). Складові компоненти такого механізму здійснюють реалізацію напрямків інституційного забезпечення консалтингових послуг в системі ЗЕД агропродовольчої сфери регіону, формування інфраструктури розвитку та функціонування міжнародних консалтингових послуг тощо.

Дослідження стану зовнішньоекономічної активності, трендів інвестиційної діяльності та ефективності транскордонного співробітництва дозволили виділити ряд основних проблем зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва Причорноморського регіону: 1) сировинне спрямування та незначна питома вага сільськогосподарської та продовольчої продукції з високою доданою вартістю у структурі вітчизняного агропродовольчого експорту; 2) низький рівень інтеграції агропродовольчої сфери країни/регіону в інституціональне середовище світового агропродовольчого ринку та ефективності її розвитку; 3) недосконалість нормативно-законодавчого забезпечення зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва, зокрема залучення ПІІ та здійснення митно-тарифного регулювання; 4) невідповідність вітчизняних стандартів у сфері забезпечення безпеки та управління якістю агропродовольчої продукції міжнародним нормативам; 5) нерозвиненість логістичної інфраструктури для

забезпечення ефективних зовнішньоторговельних (експортних) операцій з агропродовольчою продукцією тощо.

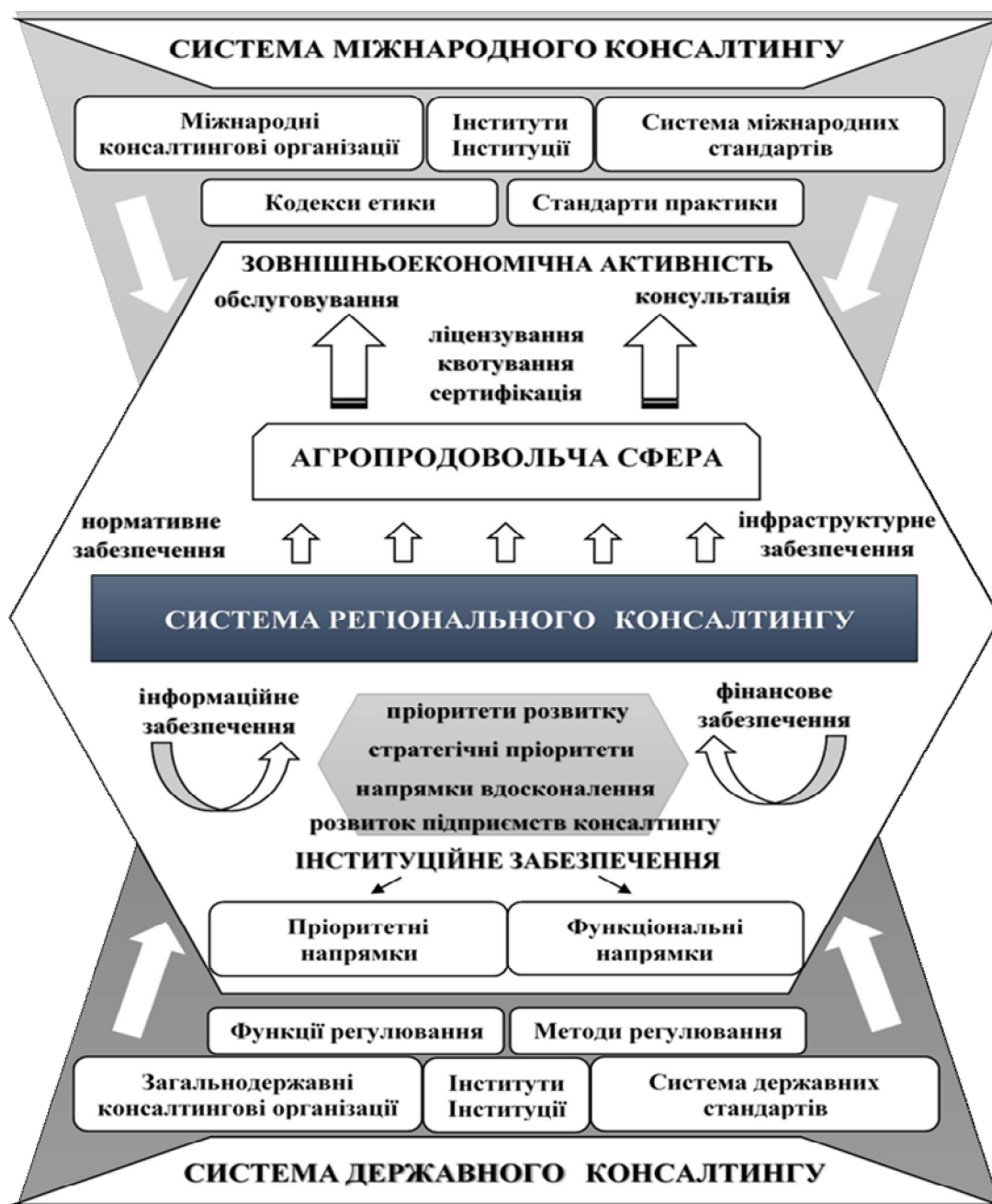

Рис. 7. Організаційно-економічний механізм формування системи регіонального консалтингу зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва

У п'ятому розділі «Інноваційна парадигма зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва: регіональний вимір», розроблено організаційно-економічні механізми реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів сталого розвитку агропродовольчої сфери; обґрунтовано основні положення удосконалення державного регулювання зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону; обґрунтовано та запропоновано концептуальні засади формування стратегічної моделі зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва в

контексті євроінтеграційних процесів.

Концептуально доведено, що система управління конкурентоспроможністю підприємств та агропродовольчої продукції на світовому продовольчому ринку вимагає критичного аналізу вимог імпортерів до суб'єкту господарювання та систематизацію комплексу конкурентних чинників. З огляду на це: розроблено алгоритм управління формуванням конкурентоспроможності підприємства, що розкриває послідовність дій щодо розробки і виконання заходів моніторингу й дослідження споживачів, формування конкурентоспроможної пропозиції, узгодження взаємних очікувань; визначено комплекс маркетингових завдань, маркетинговий інструментарій просування інноваційної агропродовольчої продукції на зовнішній ринок. Обґрунтовано напрями підвищення конкурентоспроможності агропродовольчого виробництва регіону з урахуванням міжнародних вимог до зовнішньоекономічних відносин.

З метою удосконалення зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону розроблено та запропоновано Стратегію зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва Причорноморського регіону на період 2021 – 2027 рр. (проект). Концептуальні засади Стратегії відповідають цілям, принципам та пріоритетам сталого розвитку, цілям і завданням державної політики регіонального розвитку України, виконання яких буде здійснюватися через запровадження механізмів державно-приватного партнерства, інтеграції та кооперації, стимулювання підприємницької активності, міжрегіонального співробітництва та спрямоване на реалізацію визначених зовнішньоекономічних пріоритетів галузі:

1. Розвиток інноваційної експорторієнтованої агропродовольчої індустрії на засадах розумної «смайт»-спеціалізації регіону.
2. Зростання експорту агропродовольчої продукції з високою доданою вартістю та подолання його галузевої диспропорції.
3. Ефективне інтегрування АПС країни/регіону у інституціональне середовище світового агропродовольчого ринку, зокрема через розвиток міжнародного (транскордонного) співробітництва та диверсифікацію ЗЕД.
4. Активізація залучення прямих іноземних інвестицій у сталий розвиток АПС регіону через удосконалення нормативно-законодавчого забезпечення та розвиток регіональної інноваційної системи (інфраструктури).
5. Удосконалення національної системи сертифікації продуктів харчування та узгодження державних стандартів управління якістю агропродовольчої продукції з міжнародними нормами.
6. Розвиток інноваційної інфраструктури агропродовольчої логістики для забезпечення ефективної внутрішньої та зовнішньої торгівлі (експорту).
7. Створення регіональної системи консалтингу та удосконалення інформаційного забезпечення (моніторинг, аналіз, прогноз) зовнішньоекономічного розвитку АПС.

Розроблено організаційно-економічний механізм стимулювання зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону (рис. 8).

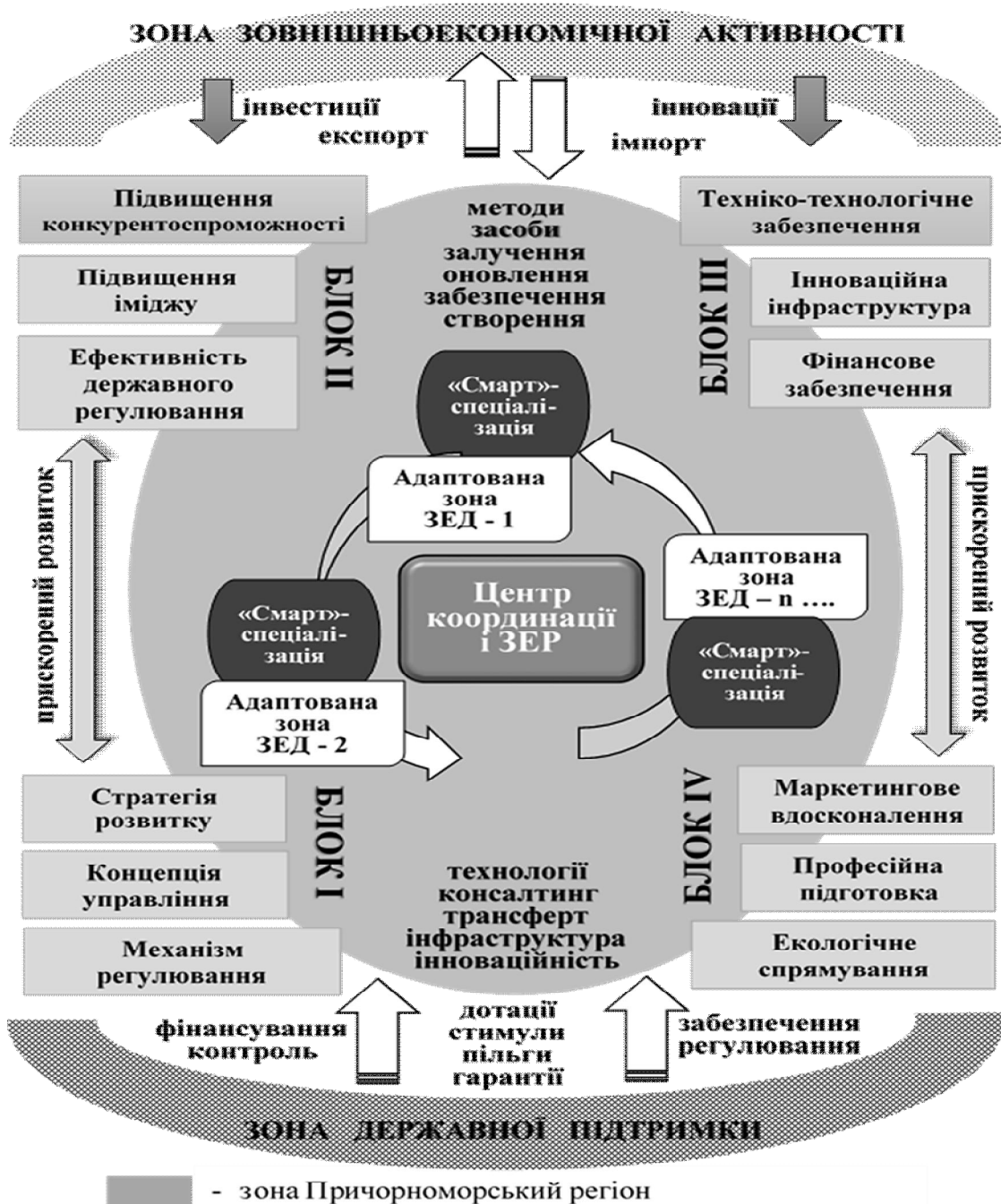

Рис. 8. Організаційно-економічний механізм стимулювання зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону

В основі представленого механізму є створення адаптованих зон інвестиційно-інноваційного впровадження в межах землекористування окремих територіальних громад регіону з метою впровадження інноваційних енергоефективних технологій виробництва агропродовольчої продукції з високою доданою вартістю на основі реалізації базових принципів та стратегічних пріоритетів розумної («смайт») спеціалізації агропродовольчого виробництва, спрямованих на розвиток виробничої та соціальної інфраструктури окремої територіальної громади. З метою впровадження інноваційних енергоефективних технологій обґрунтовано алгоритм формування та розвитку адаптованих зон зовнішньоекономічного розвитку (ЗЕР)

агропродовольчого виробництва, механізми підвищення його техніко-технологічного потенціалу та стимулювання агропродовольчого експорту, визначено принципи та прогнозовані результати.

У результаті дослідження встановлено, що активізація зовнішньо-економічних та інвестиційних процесів, з метою переходу на нову доктрину виробничо-технологічних та соціально-економічних стандартів сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону, можлива за умови створення єдиного регіонального комплексу – *Центру координації та зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону*, діяльність якого базується на механізмі своєчасного діагностування регіональних проблем та ризиків зовнішньоекономічної діяльності з розробкою практичних рекомендацій щодо їх вирішення, через стимулювання регіональної зовнішньоекономічної активності, вдосконалення маркетингової та іміджевої регіональної стратегії, підвищення транскордонного та інвестиційного регіонального співробітництва. Запропоновано 4-рівневу організаційну структуру Центру, головними елементами якої є сектори: стимулювання зовнішньоекономічної активності, маркетингового та іміджевого розвитку агропродовольчої сфери регіону, транскордонного співробітництва та інвестиційного забезпечення, стимулювання інноваційного виробництва, програмно-грантового провайдингу, комунікації, державно-приватного та територіального партнерства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі теоретичного узагальнення обґрунтовано методологічні та методичні засади, розроблено практичні рекомендації щодо вирішення важливої наукової і практичної проблеми з формування та реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів сталого розвитку агропродовольчого виробництва Причорноморського регіону в умовах міжнародної інтеграції. За результатами дослідження зроблено висновки теоретичного, методологічного і науково-прикладного характеру:

1. Узагальнення наукових поглядів щодо тлумачення категорії «зовнішньоекономічна діяльність» в умовах сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону дозволили виокремити системні підходи, зокрема: 1) економіко-організаційний - передбачає, що зовнішньоекономічна діяльність відноситься до сфери ринкових відносин, базується на критеріях підприємницької діяльності, структурному зв'язку з виробничими процесами, тобто здійснюється на рівні підприємств, що забезпечують виробництво якісної продукції (робіт, послуг) та її експорт на зовнішній ринок; 2) законодавчо-правовий - відображає визначення, які наведено в основних законодавчих актах України, що повністю або частково присвячені впорядкуванню зовнішньоекономічної діяльності. Спроба поєднання цих наукових підходів дозволила визначити зовнішньоекономічну діяльність як складову компоненту загальної сукупності виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативних-комерційних функцій підприємства відповідно до зовнішньоекономічних зв'язків держави, пов'язаних з участю

суб'єкта господарювання у зовнішньоекономічних операціях, напрямки, форми та методи якої узагальнюються відповідно до процесу виробництва відповідно до цілей та завдань розвитку підприємства тощо.

2. Розвинуто трактування сутності поняття «зовнішньоекономічна діяльність агропродовольчої сфери регіону» з метою консолідації економіко-організаційного (передбачає, що зовнішньоекономічна діяльність відноситься до сфери ринкових відносин, базується на критеріях підприємницької діяльності, структурному зв'язку з виробничими процесами) та законодавчо-правового наукових підходів (відображає визначення, які зазначені в основних законодавчих актах) - як сукупна діяльність загальної організаційної агропродовольчої виробничої структури регіону, що включає організаційні, економічні, технологічні, виробничі та фінансові складові зовнішньоекономічного процесного механізму та спрямована на комплексну взаємодію її учасників для отримання максимального соціально-економічного ефекту. При цьому дефініція «зовнішньоекономічна активність суб'єктів агропродовольчої сфери регіону» – розглядається як процес зовнішньоекономічної взаємодії основних учасників регіональної агропродовольчої сфери, що включає залежність кількісних та якісних параметрів такої взаємодії, та спрямований на задоволення потреб соціально-економічного, організаційного, інформаційного та іншого характеру тощо.

3. Доведено, що базисом прийняття управлінського рішення щодо здійснення інвестиційної діяльності виступає порівняльна оцінка можливого обсягу інвестування та величина прибутків найближчої перспективи. При цьому методи, які використовуються для діагностики реального інвестування, в залежності від часового критерію, поділяються на: 1) динамічні - засновані на дисконтованих оцінках (чиста приведена вартість (NPV), внутрішня норма доходу (IRR), індекс рентабельності інвестицій (PI), дисконтований термін окупності інвестицій (DPP), модифікована внутрішня норма прибутку (MIRR) тощо; 2) статистичні - засновані на оцінці облікових даних економічної діяльності (термін окупності інвестицій (PP), коефіцієнт ефективності інвестицій (ARR) тощо. Встановлено, що застосування будь-яких методів не забезпечує повної передбачуваності кінцевого результату, а тому з метою підвищення аналітичності, оперативності та точності отриманих даних, що сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень та подальшого удосконалення методичних положень оцінки інвестиційних процесів запропоновано методику їхнього комплексного застосування, що враховує умови нестабільного ринкового середовища, дає можливість визначати ефективність реальних інвестицій за допомогою статичних і дисконтних прийомів тощо.

4. На основі узагальнення теоретико-методологічних підходів, щодо структурування та класифікації негативних чинників впливу на зовнішньоекономічний розвиток регіональної агропродовольчої сфери, визначено базові групи їхнього факторіального впливу (економічні, політичні, нормативно-законодавчі, митно-тарифні, екологічні, техніко-технологічні, управлінські, соціальні, логістичні тощо). При цьому, запропоновано

універсальну систему класифікації нагальних проблем та ризиків зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону, де базовими критеріями виступають: 1) напрям виду зовнішньоекономічної діяльності (зовнішня торгівля (експорт та імпорт), залучення прямих іноземних інвестицій, розвиток міжнародного співробітництва тощо); 2) видова ознака, особливість, характер дії; 3) рівень негативного прояву (державний, регіональний, підприємницький). Встановлено, що сам процесний механізм прояву проблеми/ризиків здійснює вплив через призму специфічних особливостей регіонального агропродовольчого виробництва та векторів розумної («смайт»-) спеціалізації і обумовлює 3 етапи управлінської протидії: зародження, діагностики та узагальнення, диференціації прояву та управління (ризик-менеджменту).

Дослідження стану зовнішньоекономічної активності, трендів інвестиційної діяльності та ефективності транскордонного співробітництва дозволили виділити ряд основних проблем зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва Причорноморського регіону: 1) сировинне спрямування та незначна питома вага сільськогосподарської та продовольчої продукції з високою доданою вартістю у структурі вітчизняного агропродовольчого експорту; 2) низький рівень інтеграції агропродовольчої сфери країни/регіону в інституціональне середовище світового агропродовольчого ринку та ефективності її розвитку; 3) недосконалість нормативно-законодавчого забезпечення зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва, зокрема залучення ПІІ та здійснення митно-тарифного регулювання; 4) невідповідність державних стандартів у сфері безпеки та управління якістю агропродовольчої продукції міжнародним нормам; 5) нерозвиненість логістичної інфраструктури для забезпечення ефективних зовнішньоторговельних (експортних) операцій з агропродовольчою продукцією тощо.

5. З метою визначення стратегічних індикаторів зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону за допомогою методу часового тренду здійснено прогнозування показників агропродовольчого експорту шляхом розв'язання задачі екстраполяції, яка достовірно описує поведінку змінної як в минулому, так і визначає її для певної перспективи в майбутньому. Вибір типу функції ґрунтувався на теоретико-методологічному дослідженні сутності зовнішньої торгівлі, причинно-наслідкових зв'язків і механізмів здійснення регіонального агропродовольчого експорту, ознак, особливостей та характері його динаміки. В результаті (за встановлення параметрів трендових рівнянь) визначено фактичну динаміку приросту агропродовольчого експорту в розрізі областей Причорноморського регіону. Так, для Миколаївської області при коефіцієнті регресії ($a = 61,72$) визначено, що середній щорічний приріст експорту має становити 61,72 млн. дол. США, тоді як прогнозовані значення на період 2019 р. (Y_{2019}) - 1412,34 млн. дол., а для 2020 р. (Y_{2020}) - 1474,06 млн. дол. США. Зазначені показники для Херсонської області становлять - $a = 0,8861$, $Y_{2019} = 182,617$ млн. дол., $Y_{2020} = 183,503$ млн.

дол. та для Одещини - $a = 95,045$, $U_{2019} = 1394,285$ млн. дол. і $U_{2020} = 1489,33$ млн. дол. США відповідно.

6. Результатами досліджень встановлено, що Причорноморський регіон є одним із вітчизняних лідерів постачання аграрної продукції, де стратегічним напрямом агроекспорту є країни Європейського Союзу, Південно-Східної Азії, Близького Сходу. При цьому, дослідження динаміки зовнішньоторговельної діяльності агропродовольчої сфери регіону за період 2009-2018 рр. дозволило виявити тенденцію до зростання базових показників та зробити наступні висновки: 1) загальний обсяг зовнішньоторговельного обороту збільшився з 2009 р. на +41,9% до 3,33 млрд. дол. США; 2) обсяг регіонального агропродовольчого експорту зріс у 2 рази до рівня у 2,84 млрд. дол. США, при цьому його приріст проти 2014 р. становив + 24,5% або 557,8 млн. дол. США; 3) імпорт с/г та продовольчої продукції скоротився на – 47,3% до обсягу у 488,1 млн. дол. США; 4) у структурі агропродовольчого експорту домінує Миколаївська область, питома вага якої у 2018 р. досягнула рівня 51,18% від загального обсягу; 5) за структурою агропродовольчого імпорту переважає Одещина, питома вага якої хоча і зменшилася з 2009 р. до позначки у 77,8% все одно у 3,5 рази перевищує сумарний обсяг імпорту Миколаївської та Херсонської областей; 6) за всіма групами агропродовольчих товарів спостерігається зростання регіонального експорту, де приріст продажів живих тварин та продуктів тваринного походження сягнув +2,26 рази, а групи «Продукти рослинного походження» у +2,12 разів до частки у 76,81% від загального обсягу.

7. Дослідженнями стану залучення ПІІ у розвиток агропродовольчого виробництва регіону доведено, що головними інвесторами акціонерного капіталу останніх років - є Кіпр (більше 50% від загального обсягу інвестування в акціонерний капітал регіону), Нідерланди, Австрія, Бельгія та Російська Федерація, тоді як частка інших країн складає менше 10% від загального обсягу іноземних інвестицій. При цьому, аналіз динаміки та обсягу освоєння інвестицій зовнішньоекономічної діяльності за 2010-2018 рр. дозволив встановити, що в розрізі областей регіону найбільший обсяг ПІІ спрямований у розвиток агропродовольчого виробництва Херсонській області, де середній обсяг інвестування за 2016-2018 рр. становив 93,43 млн. дол. США, що на +5,2 та +53,7% перевищує показники Одеської (88,77 млн. дол. США) та Миколаївської областей (60,77 млн. дол. США) відповідно. До того ж, дослідженнями структури розподілу ПІІ за галузевою ознакою визначено значне скорочення прямого іноземного інвестування (-69,3%) за вказаний період у розвиток сільського господарства, лісового та рибного господарств до рівня 14,4 млн. дол. США, проти значного приросту у галузь з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (+91,8%) до обсягу у 236,7 млн. дол. США, при відношенні часток (станом на кінець 2018 р.) 5,73% (при середньому значенні за 2016-2018 рр. 8,98%) до 94,27% (при 91,02%) відповідно.

8. За результатами критичного аналізу інноваційності сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону визначено комплекс основних чинників впливу: нормативно-законодавчих, організаційно-управлінських,

фінансово-економічних, техніко-технологічних, екологічних, гуманітарних, інформаційних, соціальних тощо. Концептуально доведено, що стратегічним напрямком прискорення регіональних інноваційних процесів – є створення міжгалузевого агропродовольчого кластеру, як організаційно-виробничої системи, що включає: 1) базові підприємства, які здійснюють певну виробничу діяльність (функції) в межах загальної концепції розвитку; 2) агропродовольчі інновації (новітні продукти, технології, процеси тощо); 3) інноваційний процес, що забезпечує можливість реалізації визначених пріоритетів розумної («смайт»-) спеціалізації через ефективну взаємодію продуктивних сил та виробничих відносин на основі кооперації та конкуренції тощо. Це дозволить: підвищити ефективність взаємодії підприємництва, держави, громади, дослідницьких і освітніх установ в інноваційному процесі з метою діагностування проблем синергічного розвитку науки і виробництва, шляхів найбільш ефективної реалізації наявних інвестиційних можливостей і необхідних заходів державної політики, за для підвищення конкурентоспроможності регіонального виробництва; з метою підвищення економічної та соціальної ефективності інтеграційних формувань створити оптимальні умови для розширеного відтворення виробничого потенціалу самих регіонів та реалізації людського капіталу й впровадження інновацій зокрема.

9. Концептуально доведено, що низька конкурентоспроможність вітчизняної агропродовольчої продукції, зокрема за ціновими параметрами, обумовлена: високою трудомісткістю; недостатнім рівнем технічної забезпеченості і механізації переробних галузей; недостатньою якістю та високою вартістю сировинних і матеріальних ресурсів для виробництва експортної продукції, що значно підвищує її собівартість; недостатньою мотивацією у виробництві інноваційної експортної продукції, через вплив різних організаційно-економічних, бюрократичних, політичних та інших факторів. Обґрунтовано, що система управління конкурентоспроможністю підприємств та агропродовольчої продукції на світовому продовольчому ринку вимагає критичного аналізу вимог імпортерів до суб'єкту господарювання та систематизацію комплексу конкурентних чинників. З огляду на це: розроблено алгоритм управління формуванням конкурентоспроможності підприємства, що розкриває послідовність дій щодо розробки і виконання заходів моніторингу й дослідження споживачів, формування конкурентоспроможної пропозиції, узгодження взаємних очікувань; визначено комплекс маркетингових завдань, маркетинговий інструментарій просування інноваційної агропродовольчої продукції на зовнішній ринок. Обґрунтовано напрями підвищення конкурентоспроможності агропродовольчого виробництва регіону з урахуванням міжнародних вимог до здійснення ефективної зовнішньоекономічної діяльності, зокрема через: 1) участь суб'єкта ЗЕД у функціонуванні ринку інноваційних товарів і послуг; 2) діагностику споживчого попиту, що моделює способи його задоволення за допомогою розширення товарного асортименту; 3) активізацію діяльності підприємств на інвестиційному ринку, де функціонує сукупність організацій та установ, здатних інвестувати капітал в реалізацію інноваційних проєктів. Доведено, що

інноваційні інструменти зовнішньоекономічного маркетингу суб'єктами агропродовольчої сфери потрібно застосовувати у поєднанні з традиційними, зокрема з комунікаційною політикою та стратегією збуту.

10.3 метою розширення ринків збуту сільськогосподарської та продовольчої продукції, зростання прибутковості галузі, досягнення лідерства на світовому агропродовольчому ринку на основі інноваційних рішень, формування системи консалтингового забезпечення ЗЕД та розвитку міжнародного транскордонного співробітництва розроблено стимулюючий організаційно-економічний механізм формування системи консалтингу зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери регіону, складові компоненти якого здійснюють реалізацію напрямків інституційного забезпечення консалтингових послуг в системі ЗЕД агропродовольчої сфери регіону, формування інфраструктури розвитку та функціонування міжнародних консалтингових послуг. Визначено стратегічні пріоритети консалтингу зовнішньоекономічного розвитку регіональної агропродовольчої сфери: 1) розвиток вітчизняних консалтингових організацій; 2) покращення можливостей доступу суб'єктів ЗЕР агропродовольчої сфери до консалтингових послуг; 3) посилення консалтингового забезпечення державної політики стимулювання ЗЕР агропродовольчої сфери; 4) підвищення якості та зменшення монополії на державні інформаційно-консультаційні послуги; 5) розвиток інституціонального базису та інфраструктури консалтингового забезпечення ЗЕР агропродовольчої сфери; 6) узгодження стратегічних пріоритетів державної регіональної політики та програми ЗЕР агропродовольчої сфери, інтересів її учасників, ринкових інституцій та підприємств сфери консалтингу. Систематизовано основні індикатори результативності розвитку консалтингового забезпечення ЗЕР агропродовольчої сфери, зокрема: формування сприятливого для розвитку консалтингу в системі ЗЕР інституціонального середовища; розширення можливостей, збільшення кількості та обсягів, підвищення якості послуг та ефективності діяльності консалтингових організацій; активізація попиту на консультування з боку суб'єктів ЗЕД агропродовольчої сфери тощо.

11. За результатами дослідження встановлено, що активізація зовнішньоекономічних та інвестиційних процесів з метою переходу на нову доктрину виробничо-технологічних та соціально-економічних стандартів сталого розвитку агропродовольчого виробництва регіону можлива за умови створення єдиного регіонального комплексу - *Центру координації та зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону*, діяльність якого базується на механізмі своєчасного діагностування регіональних проблем та ризиків зовнішньоекономічної діяльності з розробкою практичних рекомендацій щодо їх вирішення, через стимулювання регіональної зовнішньоекономічної активності, вдосконалення маркетингової та іміджевої регіональної стратегії, підвищення транскордонного та інвестиційного регіонального співробітництва. Запропоновано 4-рівневу організаційну структуру Центру, головними елементами якої є сектори: стимулювання зовнішньоекономічної активності, маркетингового та іміджевого розвитку

агропродовольчої сфери регіону, транскордонного співробітництва та інвестиційного забезпечення, стимулювання інноваційного виробництва, програмно-грантового провайдингу, комунікації, державно-приватного та територіального партнерства.

12. Розроблено концепцію формування стимулюючого механізму зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону, де в основі є створення адаптованих зон інвестиційно-інноваційного впровадження в межах землекористування окремих територіальних громад регіону із залученням приватного інвестиційного капіталу і державних програм фінансового забезпечення регіонального розвитку з метою впровадження інноваційних енергоефективних технологій виробництва агропродовольчої продукції з високою доданою вартістю на основі реалізації базових принципів та стратегічних пріоритетів розумної («смайт»)-спеціалізації агропродовольчого виробництва, комплексної мобілізації конкурентних переваг та нереалізованого людського потенціалу, спрямованих на розвиток виробничої та соціальної інфраструктури окремої територіальної громади. З метою уніфікації сталого регіонального зростання, що обумовлює трансформацію соціально-економічної системи обґрунтовано алгоритм формування та розвитку адаптованих зон зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва, механізми підвищення його техніко-технологічного потенціалу та стимулювання агропродовольчого експорту, визначено принципи та прогнозовані результати (індикатори реалізації проекту) через запроваджену діагностику переваг та недоліків територіального інституційного середовища.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Завгородній А. В. Регіональні аспекти сучасного розвитку агропродовольчої сфери: зовнішньоекономічний вимір: монографія. Миколаїв. ФОП Швець В.М. 2019. 328 с. *(15 друк. арк.)*.
2. Зубков Р. С., Скупський Р. М., Завгородній А. В., Демчук Н. І. Стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів в умовах сталого розвитку регіону: колективна монографія. Миколаїв: ФОП Швець В.М., 2019. 369 с. *(загальний обсяг – 16,8 друк. арк., особистий внесок автора – 2,13 друк. арк.: досліджено теоретико-методичні аспекти регулювання інвестиційної активності на регіональному рівні)*.
3. Zavorodnii A., Lyashenko V. Mechanisms of legal regulation of foreign economic activity (Механізми правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності). Socio-economic development of the regions in conditions of transformation (Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах трансформації): monograph / Edited by M. Ohienko, T. Pokusa. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2019. С. 22–31. *(загальний обсяг – 0,45 друк. арк., особистий внесок автора – 0,32 друк. арк.: досліджено загальні проблеми адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності)*.

4. Zubkov R., Zavorodnii A. Organizational mechanisms of foreign economic stimulation of agro-industrial development of the Black Sea region (Організаційні механізми зовнішньоекономічного стимулювання агропродовольчого розвитку Причорноморського регіону). Socio-economic development of the regions in conditions of transformation (Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах трансформації): monograph / Edited by M. Ohienko, T. Pokusa. Opole: Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2019. С. 31–39. (загальний обсяг – 0,41 друк. арк., особистий внесок автора – 0,27 друк. арк.: розроблена структура Центру координації та зовнішньоекономічного стимулювання агропродовольчого розвитку Причорноморського регіону; удосконалено алгоритм формування та розвитку адаптованих зон зовнішньоекономічного стимулювання агропродовольчої сфери).

Статті у наукових фахових виданнях України, у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, закордонних фахових періодичних виданнях:

5. Завгородній А. В. Генезис понятійно-категоріального апарату досліджень «зовнішньоекономічна діяльність»: структура, принципи, функції. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. № 3. С. 149–158. URL: <http://ujae.org.ua/genezys-ponyatijno-kategorialnogo-aparatu-doslidzhen-zovnishnoekonomichnoyi-diyalnosti-struktura-pryntsyru-funktsiyi/> (дата звернення: 26.08.2019) (науковий журнал індексується в міжнародних каталогах та наукометричних базах: *Index Copernicus, WorldCat, Google Scholar, Windows Live Academic, ResearchBible, Open Academic Journals Index, CiteFactor, InfoBase*). (0,45 друк. арк.).

6. Завгородній А. В. Регіональні особливості організації зовнішньоекономічної діяльності. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. № 4. С. 145–152. URL: <http://ujae.org.ua/regionalni-osoblyvosti-organizatsiyi-zovnishnoekonomichnoyi-diyalnosti/> (дата звернення: 05.09.2019). (науковий журнал індексується в міжнародних каталогах та наукометричних базах: *Index Copernicus, WorldCat, Google Scholar, Windows Live Academic, ResearchBible, Open Academic Journals Index, CiteFactor, InfoBase*). (0,37 друк. арк.).

7. Завгородній А. В. Тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності причорноморського регіону. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія Економічні науки*. 2018. № 4. С. 234–244. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,5 друк. арк.).

8. Завгородній А. В. Теоретико-методичні аспекти впливу прямих іноземних інвестицій на регіональну економіку. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2018. Випуск 36. С. 29–36. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus International*). (0,37 друк. арк.).

9. Zavorodnii A. V. Categorical apparatus of regional foreign economic activity investment. *Scientific journal «Economics and Finance»*. 2018. Special issue. P. 79–86. URL: http://ecofin.at.ua/maket_ehkonomika_i_finansy_13_2018.pdf.

(журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,37 друк. арк.).

10. Zavorodnii A. V., Skupskiy R. M. The methodological dimension of investment activity stimulation of the regional economy. *Scientific journal «Economics and Finance»*. 2018. Special issue. P. 4–14. URL: http://ecofin.at.ua/maket_ekonomika_i_finansy_13_2018.pdf. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*).

(загальний обсяг – 0,5 друк. арк., особистий внесок автора – 0,3 друк. арк.: досліджено напрямки інвестиційної активності економіки регіону).

11. Завгородній А. В. Аналіз товарної структури експорту українського Причорномор'я. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 3. С. 229–236. ISSN 2415-8453. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/ujae_2019_r03_a25.pdf (дата звернення: 18.08.2019). (науковий журнал індексується в міжнародних каталогах та наукометричних базах: *Index Copernicus, WorldCat, Google Scholar, Windows Live Academic, ResearchBible, Open Academic Journals Index, CiteFactor, InfoBase*). (0,36 друк. арк.)

12. Завгородній А. В. Механізми залучення іноземних інвестицій: регіональний вимір. *Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова*. 2019. № 1 (475). С. 192–196. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus, Google Scholar*). (0,23 друк. арк.).

13. Завгородній А. В. Географічна структура та основні напрямки зовнішньої торгівлі товарами Причорноморського регіону. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія «Економічні науки»*. 2019. Випуск 206. С. 305–318. URL: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/10423/1/31.pdf> (дата звернення: 18.11.2019). (журнал входить до наукометричних баз реферування та індексування *Google Scholar*). (0,64 друк. арк.).

14. Завгородній А. В. Дослідження особливостей зовнішньоекономічної торгівлі послугами регіональної економіки. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 2. С. 44–51. URL: <http://ujae.org.ua/doslidzhennya-osoblyvostej-zovnishnoekonomichnoyi-torgivli-poslugamy-regionalnoyi-ekonomiky/> (дата звернення: 15.04.2019). (науковий журнал індексується в міжнародних каталогах та наукометричних базах: *Index Copernicus, WorldCat, Google Scholar, Windows Live Academic, ResearchBible, Open Academic Journals Index, CiteFactor, InfoBase*). (0,37 друк. арк.).

15. Завгородній А. В. Інвестиційна діяльність у зовнішньоекономічній парадигмі регіону. *Науковий погляд: економіка та управління. Серія «Економіка»*. 2019. № 4 (66). С. 91–96. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,27 друк. арк.).

16. Завгородній А. В. Інвестиційні процеси як стратегічний чинник активізації зовнішньоекономічної діяльності агропромислової сфери. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2019. Т.30 (69). № 6. С. 82–85. (журнал представлено у міжнародній наукометричній

базі даних *Index Copernicus International*). (0,18 друк. арк.).

17. Завгородній А. В. Механізми залучення прямих іноземних інвестицій на підприємства регіону. Збірник наукових праць «Проблеми системного підходу в економіці». 2019. Випуск 5 (73). Частина 2. С. 18–23. (журнал включено до міжнародних, закордонних, національних реферативних та наукометричних баз даних: *НБУ ім. В.І. Вернадського, Index Copernicus, Google Scholar, CiteFactor, OAJSE, Eurasian Scientific Journal Index*). (0,27 друк. арк.).

18. Завгородній А. В. Механізми управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності Причорноморського регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 46-1. С. 20–24. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,23 друк. арк.).

19. Завгородній А. В. Основні тенденції зовнішньоекономічної діяльності українського Причорномор'я. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія «Економічні науки»*. 2019. Випуск 202. С. 361–373. URL: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/10384/1/37.pdf> (дата звернення: 08.10.2019). (журнал входить до наукометричних баз реферування та індексування *Google Scholar*). (0,68 друк. арк.).

20. Завгородній А. В. Особливості зовнішньоекономічної діяльності Причорноморського регіону. *Бізнес-Навігатор*. 2019. Випуск 6(55). С. 147–152. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2019/55_2019/29.pdf (дата звернення: 11.11.2019). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,27 друк. арк.).

21. Завгородній А. В. Особливості розвитку та регулювання зовнішньоекономічної діяльності Причорноморського регіону. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 3. С. 77–84. URL: <https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fvisen.knau.kharkov.ua%2Findex.php%3Fdo%3Ddownload%26id%3D8240%26area%3Dstatic%26viewonline%3D1> (дата звернення: 30.11.2019). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,37 друк. арк.).

22. Завгородній А. В. Показники інвестиційної активності підприємств АПК Причорноморського регіону. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. Випуск 27. Частина 1. С. 53–57. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,23 друк. арк.).

23. Завгородній А. В. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності: нормативний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2019. № 39. С. 62–67. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus International*). (0,27 друк. арк.).

24. Завгородній А. В. Принципи зовнішньоекономічної діяльності: національний та регіональний виміри. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 1. С. 85–93. URL: <http://ujae.org.ua/pryntsyru->

zovnishnoekonomichnoyi-diyalnosti-natsionalni-ta-regionalni-vymiry/ (дата звернення: 20.03.2019) (науковий журнал індексується в міжнародних каталогах та наукометричних базах: *Index Copernicus, WorldCat, Google Scholar, Windows Live Academic, ResearchBible, Open Academic Journals Index, CiteFactor, InfoBase*). (0,41 друк. арк.).

25. Завгородній А. В. Проблеми розвитку зовнішньої торгівлі та залучення іноземного капіталу агропромислового комплексу Причорноморського регіону. *Електронний науковий журнал «Приазовський економічний вісник»*. 2019. Випуск 5(16). С. 201–207. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2019/5_16_uk/36.pdf (дата звернення: 21.11.2019). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,32 друк. арк.).

26. Завгородній А. В. Специфіка експорту та імпорту підприємств агропродовольчої сфери Причорноморського регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 45. С. 7–11. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,23 друк. арк.).

27. Завгородній А. В., Борисенко М. Ю. Роль окремих товарних груп в загальних показниках експорту Причорноморського регіону. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія: Економічні науки*. 2019. № 2. С. 80–87. URL: <https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fvisen.knau.kharkov.ua%2Findex.php%3Fdo%3Ddownload%26id%3D8190%26area%3Dstatic%26viewonline%3D1>. (дата звернення: 22.07.2019). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (загальний обсяг – 0,37 друк. арк., особистий внесок автора – 0,27 друк. арк.: досліджено загальні показники експорту Причорноморського регіону).

28. Завгородній А. В., Скупський Р. М. Перспективи зовнішньоекономічного вектору розвитку агропродовольчого сектору Причорноморського регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 47-1. Ч. 1. С. 30–34. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (загальний обсяг – 0,23 друк. арк., особистий внесок автора – 0,18 друк. арк.: досліджено напрямки розвитку агропродовольчого сектору Причорноморського регіону).

29. Zavorodnii A. Analysis of the foreign economic activity of the black sea region. *East European Scientific Journal (Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe)*. Warsaw, Poland. 2019. №10 (50). Volume 1. P. 33–37. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,23 друк. арк.).

30. Zavorodnii A. Basic components to improve the region's export policy system (Базові компоненти удосконалення системи експортної політики регіону). *Slovak international scientific journal*. 2019. Volume 2. № 34. P. 7–11. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,23 друк. арк.)/

31. Zavorodnii A. Current areas of development of agricultural sector of Ukraine (Сучасні напрямки розвитку агропродовольчого сектору України). *Znanstvena misel journal*. Ljubljana, Slovenia. 2019. № 36. Volume 2. P. 25–28. (закордонне періодичне видання). (0,18 друк. арк.).

32. Zavorodnii A., Skupskiy R. Directions of improvement of administrative and legal regulation of foreign economic activities (Напрямки вдосконалення адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності). *Slovak international scientific journal*. 2019. Volume 2. № 35. P. 13–17. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (загальний обсяг – 0,23 друк. арк., особистий внесок автора – 0,18 друк. арк.: досліджено алгоритм вдосконалення адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності).

33. Zavorodnii A., Zubkov R., Lyashenko V. Formation of investment attraction of the principal mores region: new trends and improving directions. *The actual problems of the world today. SCIEEMCEE*. Publishing London. 2019. Volume 1. P. 245–259. (закордонне періодичне видання). (загальний обсяг – 0,23 друк. арк., особистий внесок автора – 0,18 друк. арк.: вдосконалено напрямки інвестиційної привабливості регіону).

Опубліковані матеріали апробаційного характеру:

34. Zavorodnii A. V., Sokolov Ya. O. Models of diagnostics of bankruptcy in the system of assessment of financial stability of the enterprise. *Електронний збірник наукових праць Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна». Серія «Економічні науки»*. 2018. Випуск 2. С. 308–317. URL: <http://mmirl.edu.ua/images/downloads/konferensii/2.pdf>. (загальний обсяг – 0,45 друк. арк., особистий внесок автора – 0,37 друк. арк.: вдосконалено моделі діагностики банкрутства у системі оцінки фінансової стійкості підприємства).

35. Zavorodnii A. V. Theoretical and methodological aspects of the impact of foreign direct investment on the regional economy. *Стратегії, проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності: матеріали IV всеук. наук.-практ. конф. з міжн. участю (м. Миколаїв, 2 березня 2019 р.)*. Миколаїв: ММІРЛ ВНЗ «Університет «Україна», 2019. С. 54–57. (0,18 друк. арк.).

36. Zavorodnii A. V. Particularities of management of foreign economic activity of enterprises of the economy. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітні аспекти: матеріали III всеук. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28-29 березня 2019 р.)*. Частина 2, Дніпро: НМетАУ, 2019. С. 130–133. (0,18 друк. арк.).

37. Zavorodnii A. V. Foreign economic activity of enterprises of the Black Sea region. *Стратегії, проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності: матеріали V всеук. наук.-практ. конф. з міжн. участю (м. Миколаїв, 12 жовтня 2019 р.)*. Миколаїв: ММІРЛ ВНЗ «Університет «Україна», 2019. С. 107–110. (0,18 друк. арк.).

38. Zavorodnii A. V., Skupskiy P. M. Foreign economic activity of enterprises of the agrosphere region: new challenges. *The Modern Economic Research: Theory, Methodology, Practice: II International Scientific Conference (Kielce, Poland 27 September, 2019)*. Kielce, Poland: Baltija Publishing, 2019.

Р. 13–15. (загальний обсяг – 0,14 друк. арк., особистий внесок автора – 0,09 друк. арк.: проаналізовано зовнішньоекономічну діяльність агропідприємств України).

39. Завгородній А. В. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності: теоретичний та методичний аспекти. *Бізнес, інновації та підприємництво: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 28 вересня 2019 р.). Львів: ГО «Львівська економічна фундація», 2019. С. 30–33. (0,14 друк. арк.).

40. Завгородній А. В. Теоретичний базис зовнішньоекономічної діяльності. *Міжнародні, нормативні та управлінські аспекти соціально-економічного розвитку*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів та молодих учених (м. Київ, 28 вересня 2019 р.). Київ: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2019. С. 15–18. (0,18 друк. арк.).

41. Завгородній А. В. Агропродовольча зовнішньоекономічна діяльність регіону: проблеми розвитку. *Перспективи розвитку нової економічної системи на державному та регіональному рівнях*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5 жовтня 2019 р.). Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2019. С. 13–16. (0,18 друк. арк.).

42. Завгородній А. В. Забезпечення іноземного інвестування аграрного сектору: фактори впливу. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України*: матеріали всеук. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 5 жовтня 2019 р.). Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2019. С. 7–10. (0,18 друк. арк.).

43. Завгородній А. В. Проблеми та загрози іноземного інвестування аграрного сектору України. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку та права*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 14 листопада 2019 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2019. С. 8–10. (0,14 друк. арк.).

44. Завгородній А. В. Прямі іноземні інвестиції в Україну: стан та значення для економічного поступу. *Перспективи розвитку економічної системи з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 16 листопада 2019 р.). Дніпро: НО «Перспектива», 2019. Ч. 1. С. 24–27. (0,18 друк. арк.).

45. Завгородній А. В. Современные аспекты внешнеэкономической деятельности региональных субъектов. *Стратегия и тактика развития производственно-хозяйственных систем*: материалы XI междун. науч.-практ. конф. (г. Гомель, 21 – 22 ноября 2019 г.). Гомель: ГГТУ им. П. О. Сухого, 2019. С. 60–62. (0,14 друк. арк.).

46. Завгородній А. В. Транскордонне співробітництво: реалії регіонального розвитку. *Економічний розвиток: теорія, методологія, управління*: матеріали VI міжн. наук.-практ. конф. (м. Прага, 27-29 листопада 2019 р.). Прага, 2019. С. 272–275. (0,18 друк. арк.).

47. Завгородній А. В. Транскордонне співробітництво – як чинник реалізації регіональної стратегії розвитку. *Напрями розвитку ринкової економіки: нові реалії та можливості в умовах інтеграційних процесів*:

матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 30 листопада 2019 р.). Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Ч. 1. С. 22–24. (0,18 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Завгородній А.В. Зовнішньоекономічні пріоритети сталого розвитку агропродовольчого виробництва Причорноморського регіону – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2020.

Дисертацію присвячено теоретичному узагальненню та обґрунтуванню методологічних та методичних засади і розробленню практичних рекомендації щодо вирішення важливої наукової і практичної проблеми з розв’язання проблем та визначення пріоритетів розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб’єктів господарювання Причорноморського регіону в умовах ринкових трансформацій.

Запропоновано концепцію формування стимулюючого механізму зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого виробництва регіону, в основі якого є створення адаптованих зон інвестиційно-інноваційного впровадження в межах землекористування окремих територіальних громад регіону із залученням приватного інвестиційного капіталу і державних програм фінансового забезпечення регіонального розвитку з метою впровадження інноваційних енергоефективних технологій виробництва агропродовольчої продукції з високою доданою вартістю на основі реалізації базових принципів та стратегічних пріоритетів розумної («смарт»)-спеціалізації.

Обґрунтовано новітню систему контролю та координації зовнішньоекономічної діяльності, що передбачає створення автономного регіонального комплексу - Центру координації та зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчої сфери регіону з окресленням повної організаційно-управлінської структури, діяльність якої базується на механізмі своєчасного діагностування регіональних проблем та нагальних ризиків зовнішньоекономічного розвитку з розробкою практичних рекомендацій щодо їх вирішення.

У результаті дослідження встановлено, що активізація зовнішньоекономічних та інвестиційних процесів з метою переходу на нову доктрину виробничо-технологічних та соціально-економічних стандартів сталого регіонального розвитку та інноваційної моделі агропродовольчої сфери можлива за умови створення єдиного автономного регіонального комплексу - Центру координації та зовнішньоекономічного розвитку агропродовольчого сектору Причорноморського регіону, діяльність якого базується на механізмі своєчасного діагностування регіональних проблем та нагальних питань зовнішньоекономічної діяльності та розробкою практичних рекомендацій щодо їх вирішення. Запропоновано 4-рівневу організаційну структуру центру, головними елементами якої є сектори: стимулювання зовнішньоекономічної

активності, маркетингового та іміджевого розвитку агропродовольчої сфери регіону, транскордонного співробітництва та інвестиційного забезпечення, інноваційного виробництва, програмно-грантового провайдингу, комунікації, державно-приватного та територіального партнерства.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічний розвиток, агропродовольче виробництво, агропродовольча сфера, іноземні інвестиції, інновації, Причорноморський регіон, стимулювання.

АННОТАЦІЯ

Завгородний А.В. Внешнеэкономические приоритеты устойчивого развития агропродовольственного производства Причерноморского региона - Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 - развитие производительных сил и региональная экономика. - Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса, 2020.

Диссертация посвящена теоретическому обобщению и обоснованию методологических и методических принципах и разработке практических рекомендации по решению важной научной и практической проблем с решения проблем и определения приоритетов развития внешнеэкономической деятельности субъектов хозяйствования Причерноморского региона в условиях рыночных трансформаций.

Предложена концепция формирования стимулирующего механизма внешнеэкономического развития агропродовольственного производства региона, в основе которого является создание адаптированных зон инвестиционно-инновационного внедрения в пределах землепользования отдельных территориальных общин региона с привлечением частного инвестиционного капитала и государственных программ финансового обеспечения регионального развития с целью внедрения инновационных энергоэффективных технологий производства агропродовольственной продукции с высокой добавленной стоимостью на основе реализации базовых принципов и стратегических приоритетов разумного («смарт») – специализации.

Обоснованно новейшую систему контроля и координации внешнеэкономической деятельности, предусматривающий создание автономного регионального комплекса - Центра координации и внешнеэкономического развития агропродовольственной сферы региона с описанием полной организационно-управленческой структуры, деятельность которой базируется на механизме своевременного диагностирования региональных проблем и насущных рисков внешнеэкономического развития с разработкой практических рекомендаций по их решению.

По результатам критического анализа нормативно-правовой базы и современных научных исследований понятийно-категориального аппарата в сфере внешнеэкономической деятельности, предложено ее структурную модель, которая включает ее базовые компоненты (субъекты, принципы, виды

деятельности и функции) и где через разработку государственной внешнеэкономической политики осуществляется ее государственное регулирование, основной задачей которой является диверсификация внешнеэкономических связей.

Концептуально доказано, что диагностику инфраструктурного обеспечения внешнеэкономического развития агропродовольственного производства региона, что обусловлено регулирующей, обслуживающей, кредитно-финансовой, информационной и политике безопасности функциями, необходимо вводить на региональном (государственном), отраслевом и предпринимательском уровнях. Учитывая это, для такой оценки на региональном (государственном) и отраслевом уровнях предложено использовать интегральные методы рейтинговой оценки, в частности MacroIPFEA-анализ (макро-инфраструктурное обеспечение внешнеэкономической деятельности), которое позволяет определить систему, долевое значение (удельный вес) влияния и спрогнозировать динамику факторов внешней среды, в частности: таможенного (customs), консалтингового (consulting), правового (legal), информационно-аналитического (information analysis), маркетингового (marketing), кадрового (staffing), страхового (insurance), банковского (banking), логистического (logistic) обеспечения и тому подобное.

В результате исследования установлено, что активизация внешнеэкономических и инвестиционных процессов с целью перехода на новую доктрину производственно-технологических и социально-экономических стандартов устойчивого регионального развития и инновационной модели агропродовольственной сферы возможна при условии создания единого автономного регионального комплекса - Центра координации и внешнеэкономического развития агропродовольственного сектора Причерноморского региона, деятельность которого базируется на механизме своевременного диагностирования региональных проблем и насущных вопросов внешнеэкономической деятельности и разработкой практических рекомендаций по их решению, через стимулирование региональной внешнеэкономической активности, совершенствование маркетинговой и имиджевой региональной стратегии, повышение трансграничного и инвестиционного регионального сотрудничества. Предложено 4-уровневую организационную структуру центра, главными элементами которой являются секторы: стимулирование внешнеэкономической активности, маркетингового и имиджевого развития агропродовольственной сферы региона, трансграничного сотрудничества и инвестиционного обеспечения, инновационного производства, программно-грантового провайдинга, коммуникации, государственно-частного и территориального партнерства.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, внешнеэкономическое развитие, агропродовольственное производство, агропродовольственная сфера, иностранные инвестиции, инновации, производство, Причерноморский регион, стимулирование.

SUMMARY

Zavhorodnii A.V. Foreign Economic Priorities of Sustainable Development of Agro-Food Production of the Black Sea Region - Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Doctor of Economics degree in specialty 08.00.05 - Productive Forces Development and Regional Economy. - Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, 2020.

The dissertation is devoted to theoretical generalization and substantiation of methodological and methodological foundations and development of practical recommendations for solving important scientific and practical problem of solving problems and determining priorities of development of foreign economic activity of economic entities of the Black Sea region in the conditions of market transformations.

The concept of formation of stimulating mechanism of foreign economic development of agro-food production of the region is proposed, which is based on creation of adapted zones of investment-innovative implementation within the land-use of individual territorial communities of the region with attraction of private investment capital and state programs for financial support of regional production of energy-efficient production of agro-food production. with high value added per base implementation of the basic principles and strategic priorities of smart ("smart") specialization.

The newest system of control and coordination of foreign economic activity, which provides for the creation of an autonomous regional complex - Center for coordination and foreign economic development of the agro-food sector of the region with the definition of a complete organizational and management structure, whose activity is based on the mechanism of timely diagnosis of regional economics of economic economics, is substantiated. regarding their solution.

As a result of the research it is established that activation of foreign economic and investment processes with the purpose of transition to the new doctrine of production-technological and socio-economic standards of sustainable regional development and innovative model of agro-food sector is possible provided the creation of a single autonomous regional complex - Center for coordination and foreign trade development sector of the Black Sea region, whose activity is based on the mechanism of timely diagnosis of regional problems and pressing issues of foreign trade and development of practical recommendations. The 4-tier organizational structure of the center is proposed, the main elements of which are the sectors: stimulation of foreign economic activity, marketing and image development of the agro-food sector of the region, cross-border cooperation and investment support, innovative production, program-grant provision, communication and state-owned.

Keywords: foreign economic activity, foreign economic development, agro-food production, agro-food sphere, foreign investments, innovations, Black Sea region, stimulation.